

Оцінка системи соціального забезпечення в Україні у 2008–2009 рр.

Відповідь на кризу та майбутні
реформи

Н. Баранова
Кенічі Хіросе

Авторське право © Міжнародне бюро праці 2010
Перша публікація 2010

На видання Міжнародного бюро праці поширюється видавниче право згідно з Протоколом № 2 Загальної конвенції щодо авторського права. Але короткі витяги з них можуть передруковуватись без дозволу за умови зазначення джерела. Заявки щодо передруку або перекладу потрібно надсилати до Відділу публікацій МБП (видавничі права та дозволи), Міжнародне бюро праці, CH – 1211, Швейцарія, або на електронну адресу pubdroit@ilo.com
Міжнародне бюро праці вітає такі звернення.

Робити копії даної публікації можуть бібліотеки, інститути та інші користувачі відповідно до умов виданої їм для цього ліцензії ліцензії. Для того, щоб знайти у своїй країні організацію з питань отримання права на копіювання публікації, відвідайте сайт www.ifrro.org

Assessment of the social security system in Ukraine 2008-09 : crisis response and future reforms / International Labour Office = Оцінка системи соціального забезпечення в Україні у 2008-2009 рр. : Відповідь на кризу та майбутні реформи / Міжнародне бюро праці. - Geneva: ILO, 2010
1 v.

ISBN: 9789220240250;9789220240267 (web pdf)

International Labour Office

social security / social security reform / economic recession / Ukraine

02.03.1

ILO Cataloguing in Publication Data

Найменування, які використовуються в публікаціях МБП, відповідають практиці ООН, а подання в них матеріалу не означає вираження будь-якої точки зору Міжнародного бюро праці на легальний статус країни, регіону або їх влади, а також демаркацію їхніх кордонів. За погляди, відображені в опублікованих авторських статтях, дослідженнях та інших матеріалах, відповідають виключно їхні автори, а публікація не означає погодження з цими поглядами з боку Міжнародного бюро праці.

Посилання на найменування фірм чи комерційних продуктів або процесів не означає їх схвалення з боку МБП, а також відсутність згадування фірм, продуктів чи процесу не свідчить про їх несхвалення.

Видання Міжнародного бюро праці продаються у великих магазинах або місцевих бюро МБП багатьох країн; їх можна також отримати безпосередньо в Міжнародному бюро праці. Звертайтеся за адресою: ILO Publications, International Labour Office, CH-1211, Geneva 22, Switzerland. Каталоги або перелік нових публікацій можна отримати безкоштовно за вище вказаною адресою, або електронною поштою: тією ж адресою.

Веб-сайт для відвідувачів: www.ilo.org/publns

Надруковано в Угорщині

Передмова

Світова економічна криза – «Велика рецесія» – глибоко вплинула на світ праці. В Україні підприємства та працівники вперше відчули негативний вплив кризи наприкінці 2008 року, що з того часу значно посилювався. Таке дослідження було проведено у рамках зусиль МОП у підтримку протистояння країною кризі та намагання досягнути стійкого та всеосяжного економічного відновлення відповідно до Глобального пакту про робочі місця.

Глобальний пакт про робочі місця, що був прийнятий Міжнародною конференцією праці у червні 2009 року, визначає узгоджений на міжнародному рівні підхід до здійснення національної та міжнародної політики, спрямованої на стимулювання економічного зростання, створення нових робочих місць та забезпечення захисту працюючих людей та їх сімей. Глобальний пакт про робочі місця забезпечує гідну працю для того, щоб протистояти кризі у збереженні та створенні робочих місць, стимулюванні створення стійких підприємств, розвитку якісних державних послуг та захисту як працюючих чоловіків, так і працюючих жінок при збереженні прав та врахуванні різних поглядів суспільства.

Це забезпечує основу для роботи у наступному періоді та джерело практичних заходів для розробки багатосторонньої системи за участі урядів, працівників та роботодавців. Для Глобального пакту про робочі місця пріоритетними є питання зайнятості та побудова соціального захисту населення як ключові елементи міжнародних та національних дій у підтримку відновлення та розвитку. Основні принципи глобальних дій у сфері робочих місць полягають у наступному:

- Перевага надається питанням зайнятості та побудові соціального захисту населення в рамках міжнародних та національних заходів для сприяння відновленню та розвитку.
- Підтримка соціально вразливих верств населення, включаючи молодь, осіб з низьким рівнем заробітної плати, низькою кваліфікацією, та осіб зайнятих у неформальній економіці та працівників мігрантів.
- Підтримка зайнятості, спрощення процедури зміни місця роботи та доступу до ринку праці для безробітних, наприклад, за допомогою державних служб зайнятості та навчання технічній спеціальності.
- Уникання протекціоністських рішень, в тому числі і дефляції заробітної плати та недотримання трудових норм.
- Соціальний діалог, трипартизм та ведення колективних переговорів.
- Сталий економічний, соціальний та екологічний розвиток.
- Ефективне та дієве регулювання ринкової економіки для забезпечення стійкого підприємництва та зайнятості.
- Посилена послідовна політика, в тому числі і посилена допомога розвитку найменш розвинених країн, а також країн з обмеженою фінансовою свободою.

Це дослідження в рамках такої концепції є останнім елементом відповіді МОП на прохання Міністерства праці та соціальної політики України, що було висловлене у грудні 2008 року, надати комплексні консультації щодо шляхів пом'якшення наслідків глобальної економічної кризи в Україні. Така ініціатива була підтримана і соціальними партнерами. У грудні 2008 року МОП приступила до практичної роботи та вже у січні 2009 року за технічної та фінансової підтримки МОП у Києві була організована Національна конференція з питань пом'якшення наслідків кризи. У лютому 2009 року в Україні було проведено дослідження економічної та соціальної ситуації, після чого у травні 2009 року відбулися національні тристоронні робочі зустрічі з метою обговорення проведеного дослідження та подальших кроків. Учасники цих зустрічей звернулися до МОП з проханням провести додаткові дослідження та проаналізувати наступні питання:

- Заробітна плата, розподіл прибутків та податкова система
- Соціальний захист та пенсійні реформи
- Диверсифікація економіки та приведення у відповідність професійних навичок/умінь у металургійному та туристичному секторах економіки

Проект звіту був обговорений на Національній тристоронній конференції «Вихід з кризи: Впровадження Глобального пакту про робочі місця в Україні», що відбулася у Києві 20-21 травня 2010 року.

У цьому томі міститься доповідь під назвою «Оцінка системи соціального захисту в Україні 2008-2009 – Реагування на кризу та майбутні реформи», у якій дається оцінка нинішньої системи соціального забезпечення в Україні в контексті глобальної економічної кризи та визначені пріоритетні заходи у сфері соціального забезпечення.

Я хотів би висловити вдячність авторам та подякувати усім, хто зробив свій внесок у це дослідження. Особлива подяка Василю Костиці, Національному координатору МОП в Україні, за його адміністративну підтримку. Цінною є редакційна підтримка надана Оліве Шалом і Оксана Пермінова.

Я сподіваюсь, що ця публікація стане цінним джерелом довідкової інформації з питань вдосконалення системи соціального захисту в Україні як в умовах теперішньої економічної кризи, так і у майбутньому.

Марк Левін

Директор

Група технічної підтримки з питань гідної праці
та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи
Будапешт

Зміст

Передмова	iii
Вступ	1
Розділ 1	
Вплив глобальної економічної кризи на економіку України	3
1.1 Макроекономічні показники	3
1.2 Тенденції ринку праці	8
1.3 Неформальна економіка	10
1.4 Розподіл доходів домогосподарств	12
1.5 Бідність	16
1.6 Міграція	18
Розділ 2	
Огляд існуючої системи соціального забезпечення в Україні	21
2.1 Загальний огляд	21
2.2 Пенсійне страхування	22
2.3 Страхування на випадок безробіття	25
2.4 Допомоги у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням	28
2.5 Допомоги по хворобі, вагітності та пологах, допомога на поховання	30
2.6 Державна соціальна допомога	32
2.7 Медичне страхування	36
2.8 Фінансування системи соціального захисту	36
Розділ 3	
Поточні питання системи соціального забезпечення в Україні	39
3.1 Реакція системи соціального забезпечення на глобальну кризу	39
3.2 Обговорення пенсійної реформи	42
3.3 Порівняльний аналіз українського законодавства з питань соціального забезпечення з міжнародними та європейськими стандартами	46
3.4 Заключні положення: подальші дії	47
Статистичні додатки	49
Використані джерела	57

Перелік таблиць та рисунків

Таблиця 1.1	Основні макроекономічні показники, 2004–2009 рр.	3
Таблиця 1.2	ВВП і національні рахунки, 2004–2008 рр.	4
Таблиця 1.3	Номінальна і реальна заробітна плата, 2004–2009 рр.	4
Таблиця 1.4	Темпи зростання реальної заробітної плати, 2006–2009 рр. (% зростання до відповідного періоду попереднього року)	5
Таблиця 1.5	Середньомісячна номінальна заробітна плата, 2008–2009 рр. (грн.)	5
Таблиця 1.6	Середньомісячна номінальна заробітна плата за статтю, 2005–2009 рр. (грн.)	6
Таблиця 1.7	Мінімальна заробітна плата в Україні, 2005–2009 рр.	6
Таблиця 1.8	Порівняння прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати і середньої заробітної плати, 2004–2009 рр. (на одну особу в місяць)	7
Таблиця 1.9	Основні показники ринку праці, 2004–2009 рр.	8
Таблиця 1.10	Населення, зайняте у неформальному секторі економіки за статтю, місцем проживання та статусами зайнятості, 2004–2008 рр.	11
Таблиця 1.11	Чисельність зайнятого населення у неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності, 2005–2008 рр.	12
Таблиця 1.12	Сукупні ресурси домогосподарств та їх структура, 2004–2008 рр.	13
Таблиця 1.13	Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових загальних доходів, 2007–2008 рр.	15
Таблиця 1.14	Розподіл населення за основними соціальними групами з середньодушовими доходами нижчими за прожитковий мінімум, 2007–2008 рр. (%)	16
Таблиця 1.15	Розподіл домогосподарств із середньодушовими доходами нижчими за прожитковий мінімум (за місцем проживання), 2006–2008 рр. (%)	16
Таблиця 1.16	Основні показники бідності в Україні, 2004–2008 рр.	17
Таблиця 1.17	Рівень бідності за різними типами домогосподарства України у 2004–2008 рр. (%)	17
Таблиця 1.18	Показники бідності за місцем проживання, 2004–2008 рр.	18
Таблиця 1.19	Основні напрями міграції населення, 2008–2009 рр. (осіб)	18
Таблиця 2.1	Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів, 2004–2009 рр. (на початок року)	22
Таблиця 2.2	Виконання бюджету Пенсійного фонду України, 2005–2009 рр. (млн.грн.)	23
Таблиця 2.3	Виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, 2005–2009 рр. (млн.грн.)	27
Таблиця 2.4	Виконання бюджету Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, 2005–2009 рр. (млн.грн.)	30
Таблиця 2.5	Виконання бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, 2005–2009 рр. (млн.грн.)	31
Таблиця 2.6	Державні соціальні допомоги, 2005–2009 рр.	33
Таблиця 2.7	Страхові тарифи для роботодавців та найманих працівників на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у 2005–2009 рр.	37
Таблиця 2.8	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зведеного бюджету України, 2004–2009 рр. (млн.грн.)	38
Таблиця 3.1	Наслідки впливу кризи на пенсійні програми для різних поколінь	44
Таблиця 3.2	Вік виходу на пенсію і тривалість життя за статтю в окремих країнах	45
Таблиця 3.3	Основні дані для порівняльного аналізу (в цінах на початок 2009 року)	46

Рисунок 1.1	Співвідношення розмірів середньої заробітної плати, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, 2004–2009 рр.	7
Рисунок 1.2	Рівень безробітного населення (за методологією МОП) віком 15–70 рр. у 2008–2009 рр.	9
Рисунок 1.3	Інтегральний коефіцієнт тіньової економіки в Україні, % від офіційного ВВП у 2003–2007 рр.	10
Рисунок 3.1	Порівняння середнього розміру допомоги по безробіттю, мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму для працездатних осіб, 2008–2010 рр. (I квартал)	40
Рисунок 3.2	Порівняння середнього розміру допомоги по безробіттю, мінімальної заробітної плати та індексу цін споживачів, 2008–2010 рр. (I квартал)	40
Рисунок 3.3	Порівняння чисельності безробітних (за методологією МОП), зареєстрованих безробітних і безробітних, які одержують допомогу по безробіттю за період 2008–2009 рр.	41
Рисунок 3.4	Реальний прибуток від інвестицій пенсійних фондів у країнах ОЕСР у 2008 р.	43

Перелік таблиць в статистичному додатку

Таблиця А.1	Структура сукупних доходів домогосподарств в містах та сільській місцевості, 2004–2008 рр.	49
Таблиця А.2	Сукупні ресурси домогосподарств з дітьми та їх структура залежно від кількості дітей у їх складі, 2006–2008 рр.	50
Таблиця А.3	Сукупні ресурси домогосподарств без дітей та їх структура, 2006–2008 рр.	51
Таблиця А.4	Структура сукупних ресурсів домогосподарств залежно від основного джерела доходу домогосподарства, 2006–2008 рр.	52
Таблиця А.5	Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових сукупних витрат, 2005–2006 рр.	53
Таблиця А.6	Основні напрями міграції населення, 2004–2009 рр. (осіб)	54
Таблиця А.7	Основні показники видатків соціального бюджету, 2004–2009 рр. (грн. тис.)	55

Вступ

Метою цього звіту є оцінка існуючої системи соціального забезпечення в Україні у контексті глобальної економічної кризи і визначення пріоритетних заходів у сфері соціального забезпечення.

Звіт підготовлений групою наукових співробітників Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства праці і соціальної політики України та НАН України у складі: Н. Баранової (керівник групи), Н. Поляк, Т. Новікової, В. Болюбах. Проект доповіді був доповнений шляхом включення технічних зауважень провідного спеціаліста із соціального забезпечення групи технічної підтримки Гідної праці МОП у Центральній та Східній Європі Кенічі Хіросе.

Основні висновки та рекомендації цієї доповіді були представлені в рамках Національної тристоронньої конференції “Вихід з кризи: реалізація Глобального пакту про робочі місця в Україні”, що відбулася в Києві 20–21 травня 2010 року. Зауваження, що були зроблені в ході конференції, включені до цього заключного звіту.

Звіт має таку структуру. Розділ 1 містить загальні макроекономічні показники та показники ринку праці в Україні з особливим акцентом на вплив світової кризи на зайнятість і доходи домашніх господарств. Розділ 2 містить загальну інформацію про існуючу систему соціального забезпечення і відображає стан фінансування даної системи. Розділ 3 підводить підсумки щодо поточних питань системи соціального забезпечення в Україні та включає пропозиції щодо подальшого удосконалення даної системи.

1. Вплив глобальної економічної кризи на економіку України

1.1 Макроекономічні показники

За період 2000–2008 рр. українська економіка жваво розвивалася. Реальне зростання ВВП в середньому за рік становило 7%. У 2008 р. зростання реального ВВП різко впало до 2,1% і у 2009 р. спостерігається його падіння до 15,1%, як видно з Табл. 1.1.

ТАБЛИЦЯ 1.1 ОСНОВНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ, 2004–2009 РР.											
	2004	2005	2005 до 2004 %	2006	2006 до 2005 %	2007	2007 до 2006 %	2008	2008 до 2007 %	2009	2009 до 2008 %
ВВП у фактичних цінах, млн.грн.	345 113	441 452	27,9	544 153	23,3	720 731	32,5	949 864	31,8	914 720	-3,7
Реальне зростання ВВП (%)	12,1	2,7	-	7,3	-	7,9	-	2,1	-	-15,1	-
ВВП в розрахунку на одну особу, грн.	7 273	9 372	28,9	11 630	24,1	15 496	33,2	20 534	32,5	19 862	-3,3
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	590	806	36,6	1 041	29,2	1 351	29,8	1 806	33,7	1 906	5,5
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року),%	112,3	110,3	-	116,6	-	116,6	-	122,3	-	112,3	-
Офіційний курс валют											
1 дол. США	5,3054	5,05	-4,8	5,05	0,0	5,05	0,0	7,7	52,4	7,97*	3,5
1 євро	7,2175	5,9716	-17,3	6,6509	11,4	7,4195	11,6	10,85	46,2	11,43*	5,3

Примітка(*) Грудень, 2009 р.

Джерело: Державний комітет статистики України

У жовтні 2008 р. Україна відчула вплив економічної фінансової кризи, що в подальшому позначилось на значному відтоку капіталу, падінні національної валюти і як «de facto» націоналізації декількох великих комерційних банків.

Як видно з Табл. 1.2. ВВП за період 2004–2008 рр. набув значного зростання. У 2008р. ВВП на душу населення становив 20 534 грн. (1 893 євро).

ТАБЛИЦЯ 1.2
ВВП І НАЦІОНАЛЬНІ РАХУНКИ, 2004–2008 РР.

	2004	2005	2006	2007	2008
Валовий внутрішній продукт (фактичні ціни, млн.грн.)	345 113	441 452	544 153	720 731	949 864
ВВП у розрахунку на одну особу (грн.)	7 273	9 372	11 630	15 496	20 534
Валовий наявний дохід домашніх господарств (млн.грн.)	212 583	298 838	364 052	471 671	–
Реальний валовий наявний дохід домашніх господарств (млн.грн.)	194 965	263 247	333 761	417 989	–
Реальний валовий наявний дохід у розрахунку на одну особу (грн.)	4 109	5 588	7 134	8 987	–
Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств (млн.грн.)	221 713	306 769	385 681	509 533	689 055
Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств на душу населення (грн.)	4 672	6 512	8 243	10 955	14 896

Джерело: "Статистичний щорічник України" (2005–2008 рр.), Державний комітет статистики України.

За період з 2004 р. по 2009 р. як номінальна, так і реальна заробітні плати зростали. Однак, темпи зростання реальної заробітної плати, порівняно з номінальною, були значно нижчими. У 2008 р. зростання реальної заробітної плати становило 6,3%, що склало лише половину зростання у 2007 р. У 2009 р. відбулося значне падіння реальної заробітної плати, яке склало 9,2 % (див. Табл.1.3)

ТАБЛИЦЯ 1.3
НОМІНАЛЬНА І РЕАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА, 2004–2009 РР.

	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата, % до попереднього року
	Грн.	% до попереднього року	
2004	590	27,5	23,8
2005	806	36,7	20,3
2006	1 041	29,2	18,3
2007	1 351	29,7	12,5
2008	1 806	33,7	6,3
2009	1 906	5,5	–9,2

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У Табл. 1.4 представлено щорічне зростання реальної заробітної плати за період з січня 2006 р. до грудня 2009 р. Вперше падіння реальної заробітної плати спостерігається в листопаді 2008 р. Така ж тенденція спостерігається протягом усього 2009 р.

ТАБЛИЦЯ 1.4				
ТЕМПИ ЗРОСТАННЯ РЕАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, 2006–2009 РР. (% ЗРОСТАННЯ ДО ВІДПОВІДНОГО ПЕРІОДУ ПОПЕРЕДНЬОГО РОКУ)				
	2006	2007	2008	2009
Січень	22,8	12,8	14,1	-11,8
Лютий	22,4	11,9	16,9	-14,1
Березень	25,5	10,1	9,3	-11,0
Квітень	24,6	10,5	7,7	-8,1
Травень	21,8	12,8	5,0	-9,1
Червень	20,6	11,7	5,4	-8,6
Липень	19,4	13,8	6,2	-10,0
Серпень	19,7	11,8	5,6	-11,3
Вересень	16,0	12,3	7,1	-11,0
Жовтень	11,0	15,6	4,8	-10,9
Листопад	9,8	14,4	-0,2	-5,8
Грудень	11,7	10,3	-3,0	-0,9

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У табл.1.5. представлено рівень середньомісячної номінальної заробітної плати з січня 2008 р. по грудень 2009 р. Як видно з таблиці темпи щорічного зростання номінальної заробітної плати падають аж до жовтня 2009 р. Однак, в листопаді та грудні 2009 р. вони зростають, хоча це не означає, що така тенденція буде продовжена.

ТАБЛИЦЯ 1.5			
СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА НОМІНАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА, 2008–2009 РР. (ГРН.)			
	2008	2009	% до попереднього року
Січень	1 521	1 665	9,4
Лютий	1 633	1 723	5,5
Березень	1 702	1 818	6,8
Квітень	1 735	1 845	6,3
Травень	1 774	1 851	4,3
Червень	1 883	1 980	5,2
Липень	1 930	2 008	4,1
Серпень	1 872	1 919	2,5
Вересень	1 916	1 964	2,5
Жовтень	1 917	1 950	1,7
Листопад	1 823	1 955	7,2
Грудень	2 001	2 233	11,6

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У табл.1.6. представлено порівняння середньомісячної номінальної заробітної плати чоловіків та жінок за 2005–2009 рр. Спостерігається значна різниця в заробітні платі за статтю. У 2009 р. середньомісячна номінальна заробітна плата жінок складала 77,2% заробітної плати чоловіків.

ТАБЛИЦЯ 1.6			
СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА НОМІНАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЗА СТАТТЮ, 2005–2009 РР.			
(ГРН)			
	чоловіки	жінки	з/п жінок до з/п чоловіків %
2005	953	675	70,9
2006	1 216	885	72,8
2007	1 578	1 150	72,9
2008	2 080	1 565	75,2
2009	2 173	1 677	77,2

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Останніми роками значно зростає мінімальна заробітна плата. Не дивлячись на те, що її рівень все ще залишається низьким (приблизно 54 євро), за період з 2005р. до 2009 р. вона зросла у 2,8 рази з 262 грн. до 744 грн. (див. Табл. 1.7)

ТАБЛИЦЯ 1.7		
МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УКРАЇНІ, 2005–2009 РР.		
	Мінімальна заробітна плата	
	Грн. на місяць	% зростання до відповідного періоду попереднього року
01.01.2005	262	27,8
01.04.2005	290	22,4
01.07.2005	310	30,8
01.09.2005	332	40,1
01.01.2006	350	33,6
01.07.2006	375	21,0
01.12.2006	400	20,5
01.01.2007	400	14,3
01.04.2007	420	20,0
01.07.2007	440	17,3
01.10.2007	460	22,7
01.01.2008	515	28,8
01.04.2008	525	25,0
01.10.2008	545	18,5
01.12.2008	605	31,5
01.01.2009	605	17,5
01.04.2009	625	19,0
01.07.2009	630	20,0
01.10.2009	650	19,3
01.12.2009	744	23,0
Сумарне зростання з січня 2005 р. по грудень 2009 р., %		184,0

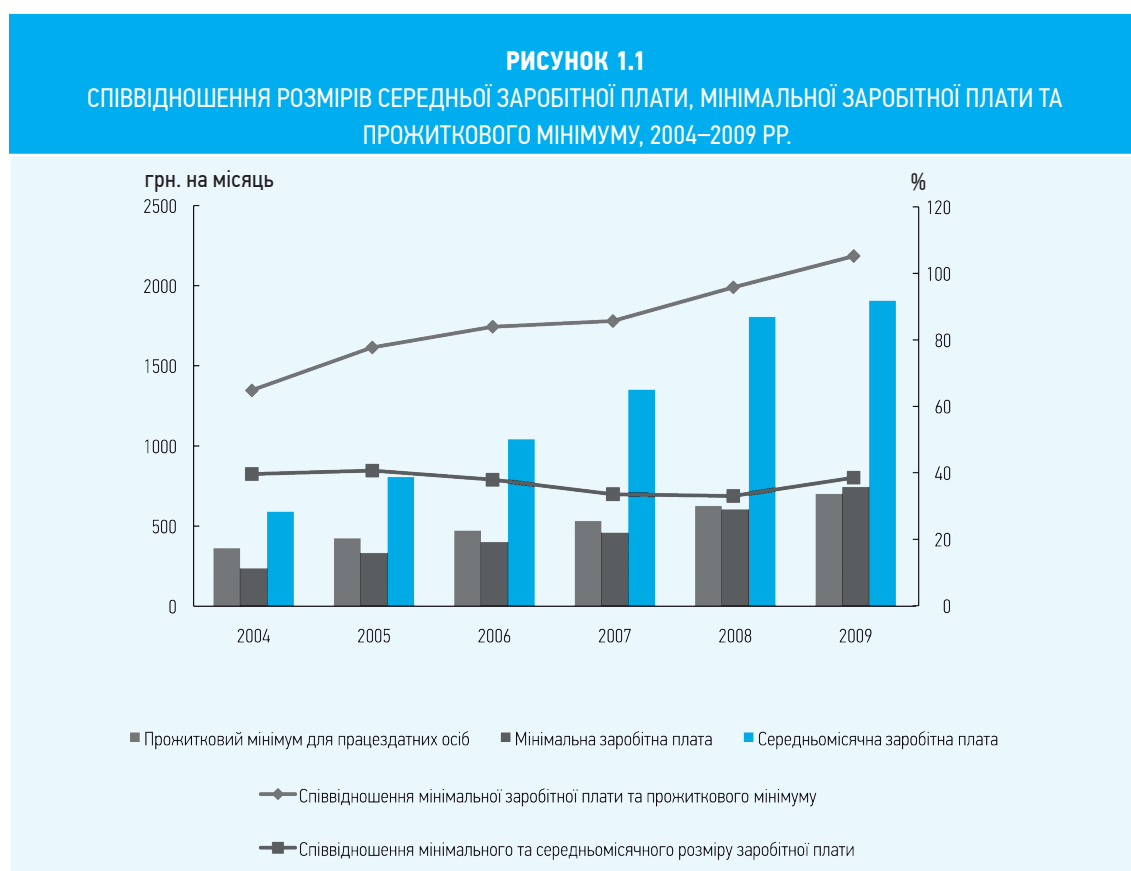
Джерело: встановлюється Законом України «Про державний бюджет України» щорічно.

У табл.1.8. та на Рис.1.1. представлено порівняння середньої заробітної плати, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму за 2004–2009 рр. Мінімальна заробітна плата становить близько 40% середньої заробітної плати за цей період, а її рівень по відношенню до прожиткового мінімуму на одну особу значно зріс, з 60% у 2004 р. до 106% у 2009 р.

ТАБЛИЦЯ 1.8 ПОРІВНЯННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ, МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ І СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, 2004–2009 РР. (НА ОДНУ ОСОБУ В МІСЯЦЬ)												
	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	грн.	грн.	зрос- тання %	грн.	зрос- тання %	грн.	зрос- тання %	грн.	зрос- тання %	грн.	зрос- тання %	
Прожитковий мінімум на одну особу*	362	423	16,9	472	11,6	532	12,7	626	17,7	701	11,9	
Прожитковий мінімум для працездатних осіб*	387	453	17,1	505	11,5	568	12,5	669	17,8	744	11,2	
Мінімальна заробітна плата*	237	332	40,1	400	20,5	460	15,0	605	31,5	744	22,9	
Середня заробітна плата	590	806	36,6	1 041	29,2	1 351	29,8	1 806	33,7	1 906	5,5	

Примітка (*) – на кінець року

Джерело: Державний комітет статистики України.

Джерело: Розраховано на основі даних Державного комітету статистики України та Закону України «Про Державний бюджет України» (на відповідний рік)

1.2 Тенденції ринку праці

У табл.1.9. представлено основні показники ринку праці за період 2004–2009 рр.

ТАБЛИЦЯ 1.9 ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РИНКУ ПРАЦІ 2004–2009 РР.												
	одиниця виміру	2004	2005	2005 до 2004, %	2006	2006 до 2005, %	2007	2007 до 2006, %	2008	2008 до 2007, %	2009	2009 до 2008, %
Економічно активне населення, у віці 15 – 70 працездатного віку(*)	тис.осіб	22 202,4 20 582,5	22 280,8 20 481,7	0,4 -0,5	22 245,4 20 545,9	-0,16 0,3	22 322,3 20 606,2	0,3 0,3	22 397,4 20 675,7	0,3 3,3	22 150,3 20 321,6	-1,1 -1,7
Рівень економічної активності у віці 15 – 70 працездатного віку	% до населення відповідної вікової групи	62,0 71,1	62,2 70,9	- -	62,2 71,2	- -	62,6 71,7	- -	63,3 72,3	- -	63,7 71,6	- -
Зайняте населення у віці 15 – 70 працездатного віку	тис.осіб	20 295,7 18 694,3	20 680,0 18 886,5	1,9 1,0	20 730,4 19 032,2	0,2 0,8	20 904,7 19 189,5	0,8 0,8	20 972,3 19 251,7	0,3 0,3	20 191,5 18 365,0	-3,7 -4,6
Рівень зайнятості у віці 15 – 70 працездатного віку	% до населення відповідної вікової групи	56,7 64,6	57,7 65,4	- -	57,9 65,9	- -	58,7 66,7	- -	59,3 67,3	- -	57,7 64,7	- -
Безробітне населення (за методологією МОП) у віці 15 – 70 працездатного віку	тис.осіб	1 906,7 1 888,2	1 600,8 1 595,2	-16,0 -15,5	1 515,0 1 513,7	-5,4 -5,1	1 417,6 1 416,7	-6,4 -6,4	1 425,1 1 424,0	0,5 0,5	1 958,8 1 956,6	37,5 37,4
Рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15 – 70 працездатного віку	% до економічно активного населення відповідної вікової групи	8,6 9,2	7,2 7,8	- -	6,8 7,4	- -	6,4 6,9	- -	6,4 6,9	- -	8,8 9,6	- -
Безробітне населення зареєстроване у державній службі зайнятості (на кінець року)	тис.осіб	975,5	891,9	-8,6	784,5	-12,0	673,1	-14,2	596,0	-11,5	693,1	16,3
Рівень зареєстрованого безробіття	% до економічно активного населення відповідної вікової групи	4,7	4,4	-	3,8	-	3,3	-	2,9	-	3,4	-
	% до населення працездатного віку	3,5	3,2	-	2,8	-	2,4	-	2,1	-	2,5	-
Кількість незайнятих громадян (**), які перебували на обліку в державній службі зайнятості	тис.осіб	2 900,6	2 887,3	-0,5	2 700,4	-6,5	2 419,7	3,3	2 500,7	3,4	2 143,3	-14,3
Рівень працевлаштування	% до зареєстрованих незайнятих громадян	33,9	36,4	-	39,7	-	45,4	-	43,3	-	32,8	-
Взяли участь у громадських роботах	тис.осіб	414,2	419,2	1,2	437,4	4,4	422,1	-3,5	428,5	1,5	240,9	-43,8
Проходили професійне навчання	тис.осіб	184,4	193,3	4,8	203,4	5,2	229,4	12,8	245,2	6,9	157,1	-35,9

Примітки:

(*) Відповідно до законодавства працездатний вік для жінок становить 15–55 років, для чоловіків – 15–60 років.

(**) Включаючи економічно неактивне населення (пенсіонерів, студентів, зайнятих в домашньому господарстві тощо).

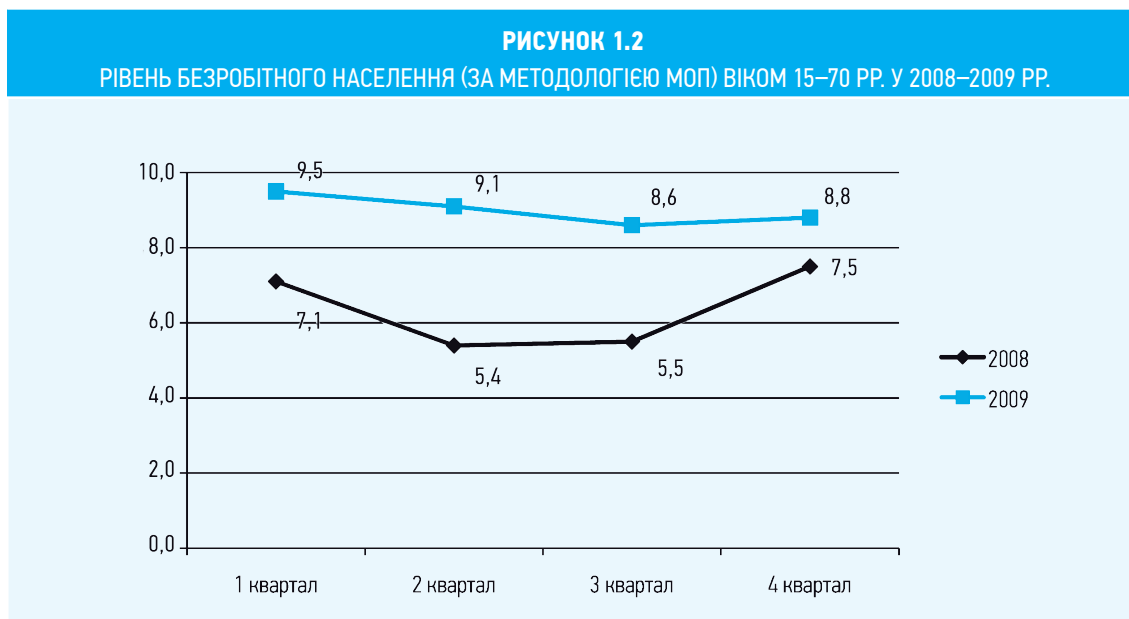
Джерело: Статистичний збірник "Економічна активність населення України" (2005–2008 рр.), Державний комітет статистики України

Основні тенденції, що були притаманні ринку праці у 2009 р. порівняно з 2008 р. наступні:

- зменшення рівня економічної активності з 72,3% до 71,6% населення відповідного року;
- зменшення рівня зайнятості з 67,3% до 64,7% населення відповідного року;
- зменшення чисельності економічно неактивних осіб на 2,8%;
- зменшення кількості незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості впродовж року – на 14,3%;
- зростання кількості безробітного населення (за методологією МОП) на 37,5%;
- зменшення кількості вільних робочих місць на 27,8%;
- зниження рівня працевлаштування незайнятого населення за допомогою державної служби зайнятості з 43,3% до 32,8%

Середньомісячна чисельність економічно активного населення віком 15–70 років у 2009 р. порівняно з 2008 р. зменшилась на 1,1% і становила 22,2 млн. осіб, з яких 20,2 млн. осіб або 91,2% були зайняті економічною діяльністю. Найвищий рівень зайнятості спостерігається серед населення віком 39–40 років, а найнижчий – в групах віком 15–24 та 60–70 років.

У 2009 р. 2,0 млн. осіб відповідно до методології МОП класифікувались як безробітні. Рівень безробітного населення віком 15–70 років (за методологією МОП) у цілому по Україні склав 8,8% економічно активного населення зазначеного віку, що дещо більше ніж в країнах Євросоюзу (7,0%). На рис. 1.2. представлено рівень безробіття серед населення віком 15–70 років за 2008–2009 рр. (поквартально).

Джерело: Розраховано на основі даних Державного комітету статистики України.

У IV кварталі 2008 р. спостерігалось різке збільшення рівня безробіття порівняно з III кварталом 2008 р. з 5,5% до 7,5% і до 9,5% у I кварталі 2009 р. У II кварталі 2009 р. спостерігається повільне зменшення рівня безробіття до 9,1% і в IV кварталі – до 8,8%.

Чисельність безробітних зареєстрованих у центрах зайнятості у грудні 2008 р. склала 7000–11000 на день, тоді як у червні-вересні 2009 р. цей показник знизився до 1200–1500 осіб на день.

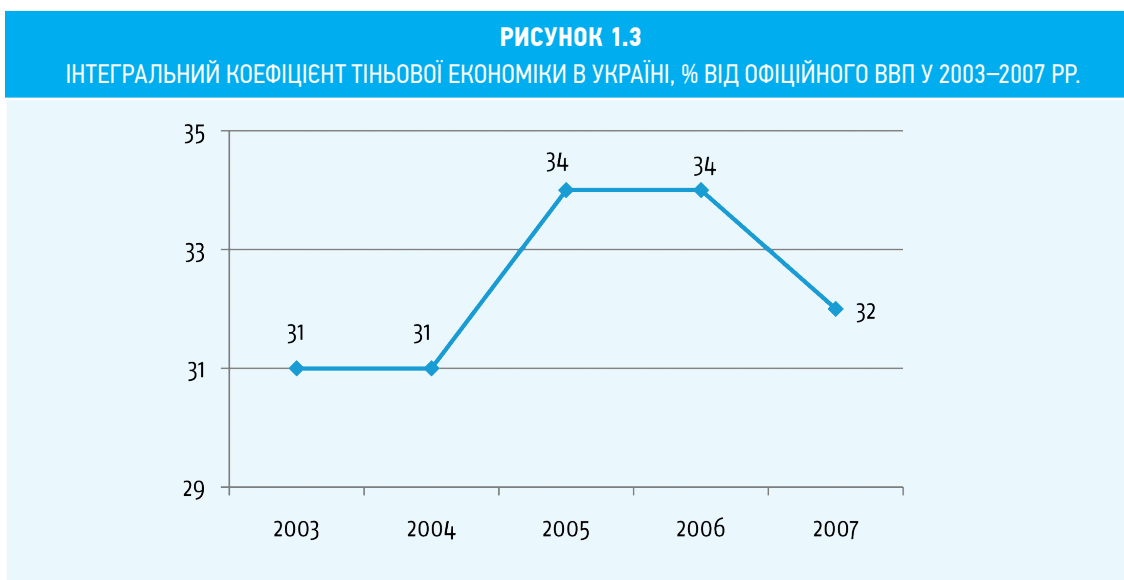
За даними Державного комітету статистики, у першій половині 2009 р. чисельність зайнятих становила 20,2 млн., а безробітних – 2 млн. осіб. Таким чином, рівень безробіття (за методологією МОП) в першій половині 2009 р. був 9,1 відсотка до економічно активного населення. Серед безробітних 71,4 % проживають у містах та 28,6 % – у сільській місцевості.

Для забезпечення безробітних роботою існують державні програми залучення до громадських робіт. У 2009 р. 240 900 осіб було залучено до громадських робіт, що на 43% менше ніж у 2008 р. В основному це були особи, які мали статус безробітних (99,6%). З метою підвищення конкурентоспроможності безробітних, державною службою зайнятості здійснюється їх професійне навчання, перепідготовка або підвищення кваліфікації.

1.3 Неформальна економіка

В Україні оцінку рівня тіньової економіки проводить Міністерство економіки і Державний комітет статистики України.

Міністерство економіки України здійснює оцінку на основі таких непрямих методів: фінансовий, монетарний, «витрати населення – роздрібна торгівля» тощо. Інтегральна оцінка обсягів тіньової економіки відповідає усередненому значенню результатів альтернативних оцінок за зазначеними методами. За оцінками Мінекономіки рівень тіньової економіки коливається на рівні 31–34% від офіційного ВВП за період 2003–2007 рр.

Джерело: Міністерство економіки України (управління економічної стратегії, відділ економічного забезпечення)

Державний комітет статистики використовує офіційні статистичні дані і оцінює тіньову економіку на рівні 17–18%.

Держкомстат України за результатами щомісячного вибіркового обстеження економічної активності населення, здійснює щорічні оцінки показників зайнятості населення у неформальному секторі на основі методики, узгодженої з методологічними рекомендаціями МОП. Табл.1.10. представляє оціночну кількість зайнятих у неформальному секторі за статтю та місцем проживання за період 2004–2008 рр. У Табл. 1.11 представлено оцінку чисельності зайнятого населення у неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності за період 2005–2008.

ТАБЛИЦЯ 1.10
НАСЕЛЕННЯ, ЗАЙНЯТЕ У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ЗА СТАТТЮ, МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ТА СТАТУСАМИ ЗАЙНЯТОСТІ, 2004–2008 РР.

	Зайняте населення у неформальному секторі економіки		у тому числі			
	всього, тис. осіб	у відсотках до загальної кількості зайнятих	працюючі за наймом		працюючі не за наймом	
			всього, тис. осіб	у відсотках до загальної кількості зайнятих відповідного статусу	всього, тис. осіб	у відсотках до загальної кількості зайнятих відповідного статусу
Все населення 2004	3 939,5	19,4	1 155,6	6,8	2 783,0	83,5
2005	4 436,3	21,5	1 260,7	7,5	3 175,0	84,3
2006	4 623,3	22,3	1 313,3	7,8	3 310,0	84,0
2007	4 661,7	22,3	1 340,4	7,9	3 321,3	82,3
2008	4 563,8	21,8	1 535,9	8,9	3 027,9	80,2
Жінки 2004	1 865,9	18,6	482,2	5,8	1 383,7	85,1
2005	2 190,0	21,7	464,5	5,7	1 725,5	88,4
2006	2 249,2	22,4	466,0	5,8	1 783,2	88,7
2007	2 263,7	22,3	464,6	5,8	1 799,1	86,5
2008	2 159,9	21,3	501,1	6,1	1 658,8	85,1
Чоловіки 2004	2 073,6	20,2	673,4	7,9	1 400,2	81,8
2005	2 246,3	21,2	796,2	9,1	1 450,1	79,9
2006	2 374,1	22,2	847,3	9,7	1 526,8	79,2
2007	2 398,0	22,3	875,8	9,9	1 522,2	77,8
2008	2 403,9	22,2	1 034,8	11,5	1 369,1	75,0
Міське населення 2004	1 363,2	9,6	868,3	6,6	494,9	50,7
2005	1 310,9	9,3	910,1	6,9	400,8	44,5
2006	1 319,4	9,3	918,7	6,9	400,7	43,1
2007	1 319,8	9,2	910,8	6,8	409,0	40,5
2008	1 423,3	9,9	1 010,9	7,6	412,4	39,5
Сільське населення 2004	2 576,3	42,0	287,3	7,6	2 289,0	97,0
2005	3 125,4	47,0	350,6	9,4	2 774,8	96,8
2006	3 303,9	50,5	394,6	11,2	2 909,3	96,7
2007	3 341,9	50,7	429,6	12,0	2 912,3	96,3
2008	3 140,5	47,9	525,0	13,7	2 615,5	95,8

Джерело: Статистичний збірник "Економічна активність населення України" (2005–2008 рр.), Державний комітет статистики України.

ТАБЛИЦЯ 1.11				
ЧИСЕЛЬНІСТЬ ЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ У НЕФОРМАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, 2005–2008 РР.				
	2005	2006	2007	2008
Всього, тис. осіб.	4 436,3	4 623,3	4 661,7	4 563,8
у % до загальної кількості зайнятих	21,5	22,3	22,3	21,8
за видами економічної діяльності:				
Сільське господарство, мисливство, лісове і рибне господарство	72,0	71,6	70,5	65,7
Будівництво	6,9	11,8	9,0	12,1
Оптова і роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	11,8	12,8	11,6	12,8
Транспорт і зв'язок	1,4	1,2	1,2	1,5
Інші види економічної діяльності	6,9	7,7	7,7	7,9

Джерело: Статистичний збірник "Економічна активність населення України" (2005–2008 рр.), Державний комітет статистики України.

Виходячи з таблиць та інших джерел можна зробити наступні висновки:

- За оцінками у 2008 р. 4 563,8 тис. осіб були зайняті у неформальному секторі економіки (21,8% від усього зайнятого населення) порівняно з 4 661,7 тис. осіб (22,3% від усього зайнятого населення) у 2007р.
- У 2008р. близько однієї третини (33,7%) працюючих у неформальному секторі працювали за наймом, а дві-третьох (66,3%) були самозайняті. Працюючі за наймом в неформальному секторі сконцентровані у містах, тоді як самозайняті сконцентровані в сільській місцевості. В основному, майже половина зайнятого населення в сільській місцевості працювали в неформальному секторі.
- Більшість працюючих у неформальному секторі – чоловіки.
- Переважаючим видом діяльності неформального сектору економіки залишається сільське господарство, іншими розповсюдженими видами були торгівля та будівництво.
- У неформальному секторі економіки в основному працюють особи працездатного віку, їх частка у 2008р. складала 80,6%. Найвищий рівень участі у неформальному секторі економіки спостерігається серед осіб віком 60–69 років.

1.4 Розподіл доходів домогосподарств

Таблиця 1.12. ілюструє сукупні ресурси домогосподарств та їх структуру за 2004 – 2008 роки. Більш детальний розподіл домогосподарств за доходами представлений в Таблицях А.1 – А.4 в статистичному додатку.

ТАБЛИЦЯ 1.12
СУКУПНІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА ЇХ СТРУКТУРА, 2004–2008 РР.

	2004		2005		2006		2007		2008	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство	911,78	100,0	1 321,44	100,0	1 611,67	100,0	2 012,1	100,0	2 892,84	100,0
Оплата праці	412,88	45,2	606,70	46,00	780,17	48,4	1 018,8	50,6	1 427,63	49,4
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	40,65	4,4	65,10	4,9	74,0	4,6	104,65	5,2	151,43	5,3
Пенсії	184,63	20,2	288,52	21,8	340,65	21,1	414,89	20,6	597,24	20,6
Допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою (*)	15,43	1,7	23,52	1,8	35,06	2,2	42	2,1	61,7	2,1
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	43,56	4,8	60,84	4,6	61,91	3,8	72,3	3,6	93,44	3,3
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	1,01	0,1	1,57	0,1	2,18	0,1	2,08	0,1	9,92	0,3
Доходи від продажу нерухомості	7,13	0,8	3,00	0,2	6,59	0,4	3,79	0,2	11,99	0,4
Доходи від власності (**)	6,94	0,8	7,41	0,6	10,04	0,6	10,59	0,5	16,38	0,6
Грошова допомога від родичів та ін. осіб	44,40	4,9	61,07	4,6	73,52	4,6	91,27	4,5	128,6	4,4
Аліменти	2,31	0,3	3,02	0,2	4,49	0,3	5,18	0,3	8,08	0,3
Інші грошові доходи (стипендії та ін. доходи)	17,3	1,9	20,40	1,6	23,0	1,5	26,1	1,3	35,0	1,2
Негрошові доходи(***)	100,06	11,0	120,97	9,1	132,78	8,2	147,51	7,4	181,37	6,2
Використання заощаджень, позики, повернені домогосп-ву борги	35,51	3,9	59,33	4,5	67,29	4,2	72,96	3,6	170,03	5,9
Кількість домогосподарств (тисяч)	17 633,8		17 539,4		17 417,5		17 341,1		17 199,0	
Середній розмір домогосподарств (осіб)	2,62		2,60		2,60		2,60		2,60	

Примітки:

(*) Починаючи з 2002р. – з урахуванням субсидій на відшкодування витрат для придбання скрапленого газу та палива, наданих готівкою.

(**) Дивіденди від акцій та інших цінних паперів, відсотки по вкладах, доходи від здачі внайми нерухомості

(***) Включає:

- Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель;
- Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива;
- Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо;
- Пільги безготівкові на оплату послуг транспорту та зв'язку;
- Грошова оцінка допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами.

Джерело: Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України" (2004–2008 рр.), Державний комітет статистики України

На основі даних цих таблиць можна зробити наступні висновки:

- Протягом 2004–2008 в цілому в Україні простежується позитивна динаміка щодо зростання доходів домогосподарств. Частка заробітної плати у сукупних ресурсах домогосподарств за даний період зросла з 45,2% в 2004 р. до 49,4% в 2008 р. Частка не грошового доходу значно знизилась у 2008 році, досягнувши 6,2%. Підвищення питомої ваги допомог в структурі доходів домогосподарств у 2004–2008 рр. пов'язано із державними заходами в сфері підвищення рівня соціального захисту в Україні.
- Структура сукупних ресурсів домогосподарств в сільській та міській місцевості істотно відрізняється (див. Табл. А.1 в Статистичному додатку). В 2008 р. частка оплати праці в міських домогосподарствах, порівняно з сільськими була вищою на 23,1%.
- Порівнюючи дані Табл. А.2 та А.3 в Статистичному додатку видно суттєву різницю в структурі доходів домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей. Доходи домогосподарств з дітьми перевищують доходи домогосподарств без дітей у середньому на 30%.
- Як показано в Табл. А.2 в Статистичному додатку, разом із зростанням кількості дітей в сім'ї зростає частка грошових допомог, стипендій та соціальних допомог в сукупному доході домогосподарств з дітьми. Це відбувається завдяки державній політиці щодо соціального захисту сімей з дітьми.
- Найбільш забезпеченими є домогосподарства, які отримують доходи переважно від підприємницької діяльності, але частка таких домогосподарств в загальній кількості невелика, близько 1% (див. Табл. А.4 в Статистичному додатку). Приблизно 40% домогосподарств отримують доходи в основному за рахунок трансфертів. Питома вага пенсій та інших допомог в доходах таких домогосподарств перевищує 57,1% в 2008 р.

Табл. 1.13, що представлена нижче, ілюструє розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових загальних доходів у 2007–2008 рр.

З 2007 по 2008 рр. рівень доходу зріс як для домогосподарств, які проживають в містах, так і для домогосподарств в сільській місцевості, що свідчить про покращення їх матеріального становища. Існує велика різниця в доходах між міськими та сільськими домогосподарствами. Доходи домогосподарств в сільській місцевості поступаються доходам домогосподарств, які проживають в містах.

Слід зазначити, що з 2000 по 2006 рр. обстеження оцінки рівня життя домогосподарств проводилось на базі показників грошових та сукупних витрат. З 2007 році в Україні для обстеження рівня життя домогосподарств в основу покладені показники грошових і сукупних доходів. Тому, в Таблиці А.5 в статистичному додатку представлений розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових сукупних витрат у 2005–2006 році.

ТАБЛИЦЯ 1.13
РОЗПОДІЛ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЗА РІВНЕМ СЕРЕДНЬОДУШОВИХ ЗАГАЛЬНИХ ДОХОДІВ, 2007–2008 РР.

	Всі домогосподарства		У містах		У сільській місцевості	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Із середньодушовими загальними доходами у місяць (грн.)	Відсотки					
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
до 300,0	3,7	0,9	2,1	0,3	6,8	2,0
300,1–480,0	17,9	6,1	15,3	4,0	23,2	10,3
480,1–660,0	28,9	15,0	27,6	12,4	31,8	20,2
660,1–840,0	21,2	19,5	21,5	17,8	20,6	23,3
840,1–1 020,0	28,3	18,2	33,5	18,3	17,6	18,2
1 020,1–1 200,0	...	12,7	...	14,1	...	9,8
1 200,1–1 380,0	...	9,3	...	10,4	...	6,9
1 380,1–1 560,0	...	5,9	...	7,1	...	3,4
1 560,1–1 740,0	...	3,7	...	4,2	...	2,6
1 740,1–1 920,0	...	2,6	...	3,3	...	1,2
понад 1 920,0	...	6,1	...	8,1	...	2,1
Кумулятивна частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими	Відсотки					
300	3,7	0,9	2,1	0,3	6,8	2,0
480	21,6	7,0	17,4	4,3	30,0	12,3
660	50,5	22,0	45,0	16,7	61,8	32,5
840	71,7	41,5	66,5	34,5	82,4	55,8
1 020	100,0	59,7	100,0	52,8	100,0	74,0
1 200	...	72,4	...	66,9	...	83,8
1 380	...	81,7	...	77,3	...	90,7
1 560	...	87,6	...	84,4	...	94,1
1 740	...	91,3	...	88,6	...	96,7
1 920	...	93,9	...	91,9	...	97,9

Джерело: Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України" (2006–2008 рр.), Державний комітет статистики України

1.5 Бідність

Розподіл населення за основними соціальними групами, середньодушові доходи яких є нижчими за прожитковий мінімум, за 2007–2008 рр. представлено в табл. 1.14. Табл.1.15 показує розподіл домогосподарств, середньодушові доходи яких є нижчими за прожитковий мінімум, за місцем проживання за 2006–2008 рр.

ТАБЛИЦЯ 1.14 РОЗПОДІЛ НАСЕЛЕННЯ ЗА ОСНОВНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ГРУПАМИ З СЕРЕДНЬОДУШОВИМИ ДОХОДАМИ НИЖЧИМИ ЗА ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ, 2007–2008 РР. (%)						
	Все населення	у тому числі				
		працюючі	не працюючі пенсіонери	діти до 18 років	студенти	Інші (безробітні, домогосподарки тощо)
2007	39,8	30,6	41,2	54,9	32,8	59,7
2008	25,6	19,7	18,9	41,6	21,7	47,2

Джерело: Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України" (2006–08), Державний комітет статистики України.

ТАБЛИЦЯ 1.15 РОЗПОДІЛ ДОМОГОСПОДАРСТВ ІЗ СЕРЕДНЬОДУШОВИМИ ДОХОДАМИ НИЖЧИМИ ЗА ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ (ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ), 2006–2008 РР. (%)			
	Всі домогосподарства	місто	сільська місцевість
2006	43,3	38,6	53,9
2007	23,7	21,7	28,0
2008	13,3	10,4	19,8

Джерело: Статистичний збірник "Витрати і ресурси домогосподарств України" (2006–08), Державний комітет статистики України.

Процентне співвідношення населення з середньодушовими доходами нижчими за прожитковий мінімум різко впало з 39,8% у 2007 р. до 25,6 у 2008 р. Діти до 18 років та безробітні є найбільш вразливими соціальними групами населення. Більше 40% людей цих груп мають доходи, що є нижчими за прожитковий мінімум. З табл.1.14. видно, що у 2008 р. біля 20% працюючих та непрацюючих пенсіонерів мали доходи, що були нижчими за прожитковий мінімум. Це говорить про те, що незважаючи на покращання ситуації, рівень заробітних плат і соціальних допомог в Україні залишається низьким.

З табл.1.15 видно, що у 2008 р. порівняно з 2006 р. домогосподарств з середньодушовими доходами нижчими за прожитковий мінімум стало на 30% менше. У сільській місцевості домогосподарств, що мають середньодушові доходи нижчі за прожитковий мінімум більше ніж у місті.

Разом з тим, як було показано вище в табл.1.8. та на рис. 1.1. темпи зростання середньої та мінімальної заробітної плати були значно вищими ніж темпи зростання прожиткового мінімуму. У табл. 1.16. представлені основні показники бідності за 2004–2008 рр. Межа бідності, що розраховується як 75% медіанного значення сукупних еквівалентних витрат населення, зросла з 271 грн. у 2004 р. до 778 грн. у 2008 р. Проте, інші показники не показують значного зменшення бідності у 2004–2008 рр.

ТАБЛИЦЯ 1.16
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ, 2004–2008 РР.

	2004	2005	2006	2007	2008
Межа бідності, (грн. на 1 особу на місяць)	271	365	430	526	778
Рівень бідності, %	27,3	27,1	28,1	27,3	27,0
Глибина бідності, %	24,0	23,8	23,8	23,1	23,1
Коефіцієнт концентрації Джині, %	30,2	30,6	30,9	29,1	30,1
Коефіцієнт диференціації бідності, %	55,6	55,2	54,3	53,0	53,8

Примітка: визначення основних показників бідності:

- Рівень бідності – питома вага домогосподарств, у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності.
- Глибина бідності – відхилення величини доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності
- Коефіцієнт Джині – коефіцієнт, що характеризує диференціацію грошових доходів населення у вигляді ступеня відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютного рівного їх розподілу між всіма жителями країни.
- Коефіцієнт диференціації бідності – показник, який визначає ступінь розподілу серед бідного населення по відношенню до межі бідності. Виражає співвідношення між середніми доходами 10% населення з найбільш високими доходами і середніми доходами найменш забезпечених громадян.

Джерело: Міністерство праці та соціальної політики України

В Україні майже 12 млн. людей живуть за межею бідності. У звіті Світового банку зазначається, що працюючі складають 30,2% бідного населення.

Табл.1.17. показує рівень бідності домогосподарств в залежності від їх чисельного складу за 2004–2008 рр. Рівень бідності домогосподарств з дітьми є значно вищим, ніж домогосподарств без дітей. Разом з тим серед домогосподарств з дітьми рівень бідності збільшується із збільшенням кількості дітей.

Спостерігається тенденція зростання бідних домогосподарств серед домогосподарств без дітей у порівнянні з домогосподарствами з дітьми.

ТАБЛИЦЯ 1.17
РІВЕНЬ БІДНОСТІ ЗА РІЗНИМИ ТИПАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ У 2004–2008 РР. (%)

	2004	2005	2006	2007	2008
Домогосподарства з дітьми	35,4	35,4	35,3	33,9	33,1
Домогосподарства без дітей	18,0	17,7	19,3	19,4	19,7
Домогосподарства з дітьми					
з 1 дитиною	26,5	28,9	27,6	27,3	26,4
з 2 дітьми	42,2	42,9	41,8	40,6	42,0
з 3 та більше	69,6	66,0	68,4	64,6	62,4
з 4 та більше	85,5	64,7	79,9	70,8	76,4
з дітьми до 3 років	44,2	36,4	42,0	39,5	37,6
де всі дорослі працюють	26,1	27,9	27,8	26,3	24,6
де є працюючі та непрацюючі дорослі	42,7	41,7	40,5	40,5	40,3
Домогосподарства без дітей					
всі працездатного віку	14,7	15,4	15,2	15,0	14,8
всі пенсійного віку	17,8	16,2	21,4	21,8	20,7
всі старше 75	26,9	22,7	28,9	28,9	29,0
де є хоча б один безробітний	30,7	31,1	35,2	32,0	35,9
Україна	27,3	27,1	28,1	27,3	27,0

Джерело: Міністерство праці та соціальної політики України.

Як видно з табл.1.18. за період 2004–2008 рр. рівень бідності і глибина бідності падають у містах, разом з тим спостерігається незначне зростання у сільській місцевості.

ТАБЛИЦЯ 1.18					
ПОКАЗНИКИ БІДНОСТІ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ, 2004–2008 РР.					
	2004	2005	2006	2007	2008
Глибина бідності, %					
Місто	22,6	22,6	22,5	21,1	20,9
Село	26,0	25,4	25,4	25,4	26,3
Всього	24,0	23,8	23,8	23,1	23,4
Рівень бідності, %					
Місто	23,5	23,2	23,0	22,1	21,5
Село	35,0	35,2	38,4	37,9	38,2
Всього	27,3	27,1	28,1	27,3	27,0

Джерело: Міністерство праці та соціальної політики України.

1.6 Міграція

Сьогодні Україна є одночасно країною донором, країною реципієнтом та країною транзиту мігрантів. У майбутньому вона потребуватиме та залучатиме все більшу кількість іммігрантів. Це зумовлюватиметься несприятливими демографічними обставинами та економічним розвитком.

Напрями міграції українців за період 2004–2009 представлено в табл.А.6 в Додатках¹. Як видно з таблиці лише у 2004 р. сальдо міграції було від'ємним, починаючи з 2005 р. воно стало позитивним. Табл.1.19. показує, що у 2009 р. в країну в'їхало на 13,4 тис.осіб більше, ніж виїхало з країни.

ТАБЛИЦЯ 1.19						
ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, 2008–2009 РР. (ОСІБ)						
	2008			2009		
	Прибулі	Вибулі	Сальдо міграції	Прибулі	Вибулі	Сальдо міграції
Усі напрями міграції	710 790	695 869	14 921	642 819	629 372	13 447
з них:						
внутрішньорегіональна міграція	407 507	407 507	-	367 104	367 104	-
міжрегіональна міграція	265 960	265 960	-	242 798	242 798	-
міждержавна міграція	37 323	22 402	14 921	32 917	19 470	13 447

Джерело: Державний комітет статистики України

¹ Слід зазначити, що офіційні дані не включають в себе нелегальних мігрантів.

Виїзд громадян України на роботу за кордон є найбільш масштабним та найважливішим міграційним процесом. Трудова міграція населення впливає на демографічний та соціально-економічний розвиток, створює нові виклики національній безпеці та вимагає пошуків адекватних рішень у сфері міграційної та соціально-економічної політики, захисту прав людини та міжнародних відносин.

За оцінками Міністерства праці та соціальної політики за кордоном працює 3 млн. осіб наших громадян. Разом з тим Уповноважений Верховної Ради з прав людини оцінює цю цифру в 7 млн. осіб.

Трудова міграція з України сьогодні є досить численною. За даними Інституту соціології академії наук України у 2006 р. в 15,7% українських домогосподарств принаймні одна особа мала досвід тимчасової трудової міграції за кордон. Водночас, у 2006 р. 10,6% українців мали особистий досвід роботи за кордоном: 4,7% виїжджали за кордон в пошуках роботи один раз; 2,2% – два рази; 3,3% – три або більше разів. Працювали за кордоном за трудовими договорами з роботодавцем лише 28,3% працівників-мігрантів з України. Переважна більшість українців працювали нелегально.

Відповідно до інформації посольств України за країнами призначення працівники-мігранти розподіляються наступним чином: 1 млн. осіб у Російській Федерації, 300 тис. осіб – у Польщі, 200 тис. осіб – в Італії та Чехії, 150 тис. осіб – в Португалії, 100 тис. осіб – в Іспанії, 35 тис. – в Туреччині та 20 тис. осіб – в США.

На відміну від східного напрямку, тобто Росії, західний напрямок стає дедалі привабливішим внаслідок вищого рівня оплати праці та кращих її умов. Деякі європейські країни запровадили законодавчі процедури, які дають змогу незаконним мігрантам врегулювати свій статус.

Перші трудові мігранти походили з великих міст, тоді як зараз серед них переважають жителі сільської місцевості. Порівняно з 1990-ми рр. значно змінилися показники віку та освіти працівників-мігрантів. Питома вага осіб з вищою освітою серед них зменшилась вдвічі, зросла частка осіб із середнім рівнем освіти, людей робітничих професій.

Дискусія щодо міграційної політики та її ефективності відбулася в Раді національної безпеки і оборони України 15 червня 2007 р. Рішення Ради було введено в дію Указом Президента України від 20 липня 2007 р. Він переважно присвячений проблемам нелегальної міграції, візового та прикордонного контролю, а також реадмісії. Були сформульовані такі завдання щодо зовнішньої трудової міграції: зменшення масштабу виїзду на роботу за кордон, стимулювання внутрішньої трудової міграції як альтернативи зовнішньої міграції, надання соціальних гарантій громадянам, які працюють за кордоном та створення умов їх поверненню в Україну.

Головним органом, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері трудової міграції є Міністерство праці та соціальної політики України.. Зокрема міністерство здійснює ліцензування господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном та забезпечує контроль за додержанням ліцензійних умов, бере участь у підготовці та укладанні міжнародних договорів у сфері трудової міграції, здійснює моніторинг трудової міграції, виступає замовником наукових досліджень цього явища.

В умовах несприятливих тенденцій демографічного розвитку України політика в галузі трудової міграції має розвиватися за такими основними напрямами:

(1) захист прав громадян, які працюють за кордоном, забезпечення більш сприятливих можливостей їх легального працевлаштування в зарубіжних країнах шляхом підписання відповідних міжнародних угод, удосконалення механізмів їх реалізації, спрощення візового режиму, поступової його відміни для певних категорій громадян, зокрема мешканців прикордоння;

(2) створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон і повернення мігрантів на батьківщину шляхом максимального використання результатів трудової міграції в інтересах розвитку, зокрема, спрямування зароблених за кордоном коштів на відкриття власного бізнесу, створення нових робочих місць, здійснення програм благоустрою та розвитку регіонів виходу мігрантів.

2. Огляд існуючої системи соціального забезпечення в Україні

2.1 Загальний огляд

Конституція України, що прийнята парламентом у червні 1996 року, закріпила право громадян на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Існуючі схеми системи соціального забезпечення в Україні наступні:

- Пенсійне страхування, яким передбачено надання пенсій за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника, пенсій за вислугу років, допомоги на поховання та ін.;
- Страхування на випадок безробіття, яким передбачено надання допомог по безробіттю, одноразові виплати допомоги по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю, професійне навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації для безробітних тощо;
- Страхування у зв'язку тимчасовою втратою працездатності, яким передбачено надання допомог по тимчасовій непрацездатності, по вагітності та пологах, на поховання, а також витрати на санаторно-курортне лікування та оздоровчі заходи;
- Страхування у зв'язку з нещасним випадком на виробництві, яким передбачено надання допомог, пов'язаних з нещасним випадком на виробництві та професійними захворюваннями, у разі тимчасової втрати працездатності, повної втрати працездатності, смерті потерпілої особи, а також витрати з профілактики нещасних випадків на виробництві;
- Державна соціальна допомога, якою передбачено надання допомог сім'ям з дітьми, допомог малозабезпеченим сім'ям, допомог інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам;
- Соціальний захист ветеранів війни, яким передбачено надання щорічної разової допомоги ветеранам війни, різних пільг та дотацій;
- Соціальний захист від наслідків Чорнобильської катастрофи;
- Соціальна підтримка інвалідів, що передбачає безплатне встановлення телефонів, забезпечення автомобілями для інвалідів, забезпечення інвалідів колясками та протезно-ортопедичними виробами, засобами пересування та реабілітації, а також створення робочих місць для інвалідів.

Видатки системи соціального забезпечення в Україні фінансуються за рахунок внесків на соціальне страхування та за рахунок державного та місцевих бюджетів України. В Україні засновано чотири фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування, зокрема, (1) Пенсійний фонд України, (2) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, (3) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, (4) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Ці фонди збирають соціальні страхові внески та забезпечують надання допомог та послуг. Бюджети цих фондів відокремлені від Державного бюджету України, хоча існують також міжбюджетні трансферти між фондами соціального страхування та державним бюджетом.

Нижче розглянуто основні існуючі напрями системи соціального забезпечення.

2.2 Пенсійне страхування

До основного законодавства щодо регулювання пенсійної системи в Україні відносяться Закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення», що прийняті Урядом у 2003 р. Ці закони визначають наступну структуру пенсійної системи в Україні:

- Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на принципах солідарності та субсидування. Ця система управляється Пенсійним фондом України;
- Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на принципі накопичення внесків на індивідуальних рахунках;
- Система недержавного пенсійного страхування, яка базується на принципі добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень.

Солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного страхування запроваджено з 2004 р. Проте, станом на 2010 р. детальні умови щодо участі в накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування ще не підготовлені. Тому обов'язкову накопичувальну систему досі ще не запроваджено (див. розділ 3.2). Надалі основна увага у звіті приділятиметься солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Міністерство праці та соціальної політики України та його місцеві управління є відповідальними органами із забезпечення реалізації системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Нагляд за дотриманням законодавства з питань обов'язкової накопичувальної системи несе відповідальність Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Таблиця 2.1 представляє середньомісячні розміри пенсій та число пенсіонерів за період 2004–2009 рр. Таблиця 2.2 представляє доходи та витрати Пенсійного фонду за період 2005–2009 рр.

ТАБЛИЦЯ 2.1 СЕРЕДНІЙ РОЗМІР МІСЯЧНОЇ ПЕНСІЇ ТА КІЛЬКІСТЬ ПЕНСІОНЕРІВ, 2004–2009 РР. (НА ПОЧАТОК РОКУ)					
	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам (грн)				Кількість пенсіонерів (млн.)
	всього	у тому числі:			
		за віком	за інвалідністю	у разі втрати годувальника	
2004	182,2	194,2	170,9	120,2	14,3
2005	316,2	323,8	305,2	262,9	14,1
2006	406,8	417,7	393,2	302,8	14,0
2007	478,4	497,0	435,8	339,3	13,9
2008	751,4	798,9	598,2	474,3	13,8
2009	898,4	942,7	742,7	647,0	13,7

Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ТАБЛИЦЯ 2.2
ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ, 2005–2009 РР. (МЛН.ГРН.)

	2005	2006	2007	2008	2009
Усього доходів	65 733,3	72 197,1	104 274,7	153 853,8	148 415,6
1. Власні надходження, всього	42 702,1	54 292,8	101 379,8	101 950,6	99 821,1
- обов'язкові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	40 465,3	49 086,2	99 110,0	98 888,6	95 575,9
- обов'язкові внески від платників, що обрали спрощену систему оподаткування	362,7	581,5	882,8	1 067,9	1 435,9
- інші надходження	763,2	839,2	1 386,9	1 994,0	2 809,2
2. Кошти Державного бюджету України, всього	22 606,7	17 263,0	25 618,5	41 423,7	48 539,0
- дотації на пенсійне забезпечення військово-випускників, виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами	21 399,3	15 593,1	24 237,4	40 256,6	30 145,2
3. Кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	162,8	234,0	150,2	10,9	6,7
4. Кошти Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань	111,3	140,4	77,1	102,8	48,8
Усього видатків	64 064,9	74 007,5	99 940,5	150 349,1	165 729,3
1. Видатки за рахунок власних надходжень, всього	59 877,8	62 013,9	77 176,3	117 128,2	132 068,7
- пенсійне забезпечення осіб, пенсія яким призначена згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	56 513,3	59 269,4	74 166,9	110 032,1	124 776,4
2. Видатки за рахунок коштів Державного бюджету України - на пенсійне забезпечення військовослужбовців, виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами	5 345,7	7 854,7	22 519,6	32 957,8	33 345,6
БАЛАНС (перевищення доходів над видатками (+), видатків над доходами (-))	1 668,4	-1 810,4	1 920,7	3 504,7	-17 313,7

Джерело: "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах та фактах" (2006–2009) / Міністерство праці та соціальної політики України та Пенсійний фонд України.

2.2.1 Пенсії за віком

Пенсії за віком призначаються особам після досягнення чоловіками 60 років, а жінками – 55 років за наявності страхового стажу не менше п'яти років.

Розмір пенсії за віком визначається залежно від попереднього заробітку особи та страхового стажу за формулою:

$$П = Зп * Кс, \text{ де:}$$

П – розмір пенсії у гривнях;

Зп – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія у гривнях;

Кс – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.

Коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обрахування страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, визначається за формулою:

$$Кс = \frac{См * Вс}{100\% * 12}, \text{ де:}$$

См – сума місяців страхового стажу;

Вс – величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках).

За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35%, а за період участі в солідарній і накопичувальній системах пенсійного страхування – 1,08%. За кожний повний рік страхового стажу понад 25 років чоловікам і 20 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії, але не більше ніж на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком.

Пенсія за віком у повному обсязі гарантується особам за наявності страхового стажу у чоловіків 25 років, а у жінок 20 років. Якщо страховий стаж менший, але становить не менше 5 років, пенсія за віком встановлюється в розмірі, пропорційному наявному страховому стажу, виходячи з мінімального розміру пенсії за віком.

Мінімальний розмір пенсії за віком встановлено законом у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. У 2009 р. мінімальний розмір пенсії за віком встановлено у розмірі 498 грн. на місяць. Максимальний розмір пенсії за віком не встановлюється. Однак, в законі визначено максимальний коефіцієнт страхового стажу, який не може перевищувати 0,75 (а для осіб які мають право на пенсію на пільгових умовах – 0,85).

Наприклад, пенсія чоловіку, який щойно вийшов на пенсію та має страховий стаж 30 років, становитиме, відповідно до вищенаведеної формули², 40.5% від середньої заробітної плати (коефіцієнт страхового стажу розраховується як 1.35%*30=40.5%).

2.2.2 Пенсії по інвалідності

Відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», особи, визнані інвалідами, мають право на отримання пенсії по інвалідності.

Пенсія по інвалідності визначається за трьома групами інвалідності:

- I група (стійка втрата працездатності): особи, які не здатні до роботи і, в більшості випадків вимагають постійного догляду одержують 100% пенсії за віком;

² Без урахування додаткового збільшення розміру пенсії за період, що перевищує 25 років.

- II група (помірна втрата працездатності): особи, які, як правило, не здатні до роботи або можуть працювати за обмеженими умовами одержують 90% пенсії за віком;
- III група (часткова втрата працездатності): особи, які вважаються здатними до роботи одержують 50% пенсії за віком.

Необхідний страховий стаж для одержання пенсії по інвалідності становить 5 років (для осіб у віці 32 років і старше). Однак, для осіб віком до 32 років, цей період поступово зменшується до 2 років (для осіб до 23 років).

2.2.3 Пенсії у разі втрати годувальника

Пенсії у разі втрати годувальника виплачуються дітям, жінкам (чоловікам) та батькам, які перебували на утриманні померлого.

На одного утриманця розмір пенсії у разі втрати годувальника становитиме 50% від пенсії за віком померлого годувальника. На двох або більше утриманців, загальна сума пенсії у разі втрати годувальника становитиме 100% від пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частинами.

Дітям-сиротам пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірах, виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків.

2.3 Страхування на випадок безробіття

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», який набрав чинності з 2001 р., передбачає право на отримання допомоги по безробіттю та визначає законодавчі, фінансові та організаційні аспекти загальнообов'язкового страхування на випадок безробіття. Міністерство праці та соціальної політики України та його та його місцеві відділення відповідають за контроль над обов'язковим страхуванням на випадок безробіття.

Допомога по безробіттю та пов'язані з цим послуги надаються як застрахованим особам, так і особам, які вперше шукають роботу, а також іншим безробітним, які зареєстровані в державній службі зайнятості відповідно до встановленого порядку.

Допомоги по безробіттю охоплюють наступні види матеріального забезпечення:

- допомога по безробіттю (готівкова);
- одноразова виплата допомоги по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю;
- допомога по частковому безробіттю;
- матеріальна допомога по безробіттю в період професійного навчання;
- допомога на поховання (для безробітних).

А також, забезпечується надання наступних видів послуг:

- профорієнтаційні послуги;
- професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних;
- організація громадських робіт;
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Допомога по безробіттю виплачується застрахованим особам, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів.

Розмір допомоги визначається наступним чином:

- 50% середньої заробітної плати (доходу) для осіб, які мають страховий стаж до 2 років;
- 55% середньої заробітної плати (доходу) для осіб, які мають страховий стаж від 2 до 6 років;
- 60% середньої заробітної плати (доходу) для осіб, які мають страховий стаж від 6 до 10 років;
- 70% середньої заробітної плати (доходу) для осіб, які мають страховий стаж понад 10 років.

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів - 100%; протягом наступних 90 календарних днів - 80%; у подальшому - 70%.

Крім застрахованих осіб, зазначених вище, допомога по безробіттю також виплачується наступним категоріям:

- особам, які працювали менше 26 тижнів протягом 12 місяців, що передували початку безробіття;
- особам, які бажають відновити трудову діяльність після тривалої перерви (більш ніж 6 місяців);
- застрахованим особам, з якими було розірвано трудовий договір за невиконання та грубі порушення обов'язків працівників.

Враховуючи реальні можливості фінансування, Постановою Правління Фонду № 98 «Про мінімальний розмір допомоги по безробіттю у 2009 році» встановлено, що:

- для застрахованих осіб, що мають право на отримання допомоги залежно від страхового стажу, мінімальний розмір допомоги по безробіттю у 2009 р. становитиме не менше 500 грн. (42 євро);
- для осіб, що мають право на отримання допомоги без врахування страхового стажу, розмір допомоги по безробіттю у 2009 р. становитиме 360 грн. (30 євро).

У Таблиці 2.3 представлено доходи і видатки Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття за період 2005–2009 рр.

ТАБЛИЦЯ 2.3					
ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ФОНДУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ, 2005–2009 РР. (МЛН.ГРН.)					
	2005	2006	2007	2008	2009
Надходження в поточному році	2 615,7	2 800,1	3 718,1	4 763,1	5 804,4
1. Страхові внески	2 596,7	2 784,2	3 594,8	4 717,2	5 759,1
2. Інші	18,1	15,5	23,1	42,6	44,8
3. Асигнування Державного бюджету	0,95	0,46	100,2	3,3	0,4
Видатки – всього (з урахуванням резерву)	2 525,7	2 959,3	3 584,7	4 753,9	5 882,9
1. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги, всього	1 829,5	2 084,8	2 474,7	3 519,2	4 863,8
- допомога по безробіттю	1 185,7	1 458,9	1 695,9	2 254,3	3 938,7
- одноразова виплата по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю	149,1	84,5	96,3	183,0	1,4
- матеріальна допомога в період професійного навчання	44,5	56,3	76,1	97,8	92,7
- матеріальна допомога, допомога на поховання	36,2	1,6	1,6	1,7	1,7
- професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних	94,4	103,5	121,7	230,8	277,5
- організація громадських робіт	55,9	66,1	83,0	106,7	71,2
- працевлаштування безробітних шляхом надання дотацій роботодавцям	210,5	258,4	294,4	383,5	368,9
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням	46,1	52,7	100,5	254,4	59,9
- профорієнтаційні послуги	x	x	x	x	29,2
- допомога по частковому безробіттю	x	x	x	x	10,9
- профілактика настання страхових випадків	x	x	x	x	0,3
2. Підтримка інформаційно- довідкової системи обслуговування безробітних	59,1	55,5	62,1	97,6	66,7
3. Відшкодування Пенсійному фонду витрат, пов'язаних із достроковим виходом працівників на пенсію	162,8	234,0	150,2	11,1	6,7
4. Утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції та її робочих органів, ІПК, управління Фондом, всього	373,4	471,3	583,5	846,6	846,3
5. Резерв Фонду	30,9	21,6	24,9	40,9	64,6
БАЛАНС (перевищення доходів над видатками (+), видатків над доходами (-))	90,0	-159,2	133,4	9,2	267,3

Примітка (*) з 2006 року надання матеріальної допомоги відмінено.

Джерело: "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах та фактах" (2006–2009 рр.) / Міністерство праці та соціальної політики України та Пенсійний фонд України.

2.4 Допомоги у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням

В Україні порядок виплати допомог у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

Дія цього Закону поширюється на осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від їх форм власності та господарювання, у фізичних осіб, на осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.

До основних видів виплат відповідно до Закону відносяться:

- Страхові виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності
- Страхові виплати у зв'язку з повною втратою працездатності
- Страхові виплати у зв'язку з смертю потерпілого
- Страхові виплати на медичну та соціальну допомогу

2.4.1. Тимчасова втрата працездатності

Допомога у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності виплачується в розмірі 100% середнього заробітку (оподаткованого доходу), яку отримувала потерпіла особа до настання нещасного випадку на виробництві чи отримання професійного захворювання.

2.4.2. Повна втрата працездатності

У разі повної втрати працездатності потерпіла особа має право на отримання двох основних видів допомог:

- (1) Одноразової допомоги у разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілого. Розмір даної допомоги визначається із розрахунку середньомісячної заробітної плати потерпілої особи за кожний відсоток втрати професійної працездатності, але не вище чотирикратного розміру граничної суми середньомісячної заробітної плати, з якої справляються внески до Фонду.
- (2) Щомісячної грошової суми в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого. Допомога встановлюється відповідно до ступеня втрати професійної працездатності та середньомісячного заробітку, що потерпілий мав до ушкодження здоров'я.

2.4.3. Смерть потерпілого від нещасного випадку на виробництві

У разі смерті потерпілого, його сім'я має право на отримання наступних видів допомог:

- (1) Одноразової допомоги у разі смерті потерпілого. Розмір одноразової допомоги у разі смерті потерпілого на сім'ю повинен бути не меншим за п'ятирічну заробітну плату потерпілого. Термін, за який проводиться розрахунок даного виду допомоги – 5 років (60 місяців) до настання нещасного випадку чи професійного захворювання. Крім того, одноразова допомога виплачується на кожного утриманця. Розмір одноразової допомоги на кожного утриманця внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання повинен бути не меншим за однорічний заробіток потерпілого, а також на його дитину, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після смерті потерпілого. Термін за який обчислюється заробітна плата для цього виду допомоги – попередні 12

- місяців до нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання.
- (2) Щомісячної страхової виплати особам, які мають на це право в разі смерті потерпілого. Розмір щомісячної допомоги для потерпілого визначається із середньомісячного заробітку потерпілого за вирахуванням частки, яка припадала на потерпілого та працездатних осіб, що перебували на його утриманні, але не мали права на ці виплати. Страхові виплати особам, які втратили годувальника, провадяться в повному розмірі без урахування призначеної їм пенсії у разі втрати годувальника та інших доходів.
 - (3) Компенсацію витрат на організацію поховання померлого, відшкодування вартості пов'язаних з цим ритуальних послуг. В даному випадку витрати на поховання потерпілого несе Фонд згідно з порядком, визначеним Кабінетом Міністрів України.

2.4.4. Медична допомога

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві фінансує витрати на медичну та соціальну допомогу, в т.ч. на додаткове харчування, придбання ліків, спеціальний медичний, постійний сторонній догляд, побутове обслуговування, протезування, санаторно-курортне лікування, придбання спеціальних засобів пересування тощо, якщо потребу в них визначено висновками МСЕК.

Якщо внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання потерпілий тимчасово втратив працездатність, Фонд соціального страхування від нещасних випадків фінансує всі витрати на його лікування.

Сума витрат на необхідний догляд за потерпілим залежить від характеру цього догляду, встановленого МСЕК, і не може бути меншою (на місяць) від:

- розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, - на спеціальний медичний догляд (масаж, уколи тощо);
- половини розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, - на постійний сторонній догляд;
- чверті розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, - на побутове обслуговування (прибирання, прання білизни тощо).

У Табл. 2.4 представлені доходи та витрати Фонду нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань за 2005–2009 рр.

ТАБЛИЦЯ 2.4
ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ, 2005–2009 РР. (МЛН.ГРН.)

	2005	2006	2007	2008	2009
НАДХОДЖЕННЯ, всього	2 037,7	2 439,5	3 113,1	4 084,3	3 570,2
1.Страхові внески роботодавців	2 031,1	2 371,5		3 926,9	3 137
2. Інші надходження	6,6	11,4	11,8	157,4	433,2
ВИДАТКИ, всього	2 021,9	2 346,9	2 977,8	3 672,8	3 533,7
1. Профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань	7,2	6,6	31,1	118,4	0,7
2. Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті	1 773,7	2 002,9	2 513,2	2 862,3	2 980,0
3. Медична, професійна та соціальна реабілітація потерпілих на виробництві	63,5	110,4	145,6	200,5	201,1
4. Видатки по перерахуванню коштів (обслуговування банківськими установами та УДППЗ «Укрпошта»)	15,1	17,6	19,7	28,9	20,9
5. Інші витрати	143,7	209,1	268,2	462,7	330,8
6. Видатки за рахунок коштів Державного бюджету	18,7	0	0	0	0
Баланс	15,8	92,6	135,3	411,5	36,5

Джерело: "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах та фактах" (2006–2009 рр.), Міністерство праці та соціальної політики України та Пенсійний фонд України.

2.5 Допомоги по хворобі, вагітності та пологах, допомога на поховання

Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», який введено в дію у 2001 р., визначено право на отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності (не пов'язаних з нещасним випадком на виробництві), вагітності та пологах, допомоги на поховання застрахованим особам, що працюють на основі трудового договору, а також членам сільськогосподарських та інших кооперативів.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності забезпечує надання допомог по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворим членом сім'ї), по вагітності та пологах, на поховання, а також оплату путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їх сімей та часткове фінансування оздоровчих заходів для дітей.

Відповідно до Закону, допомога по тимчасовій непрацездатності (допомога по хворобі) виплачується застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах:

- 60% середньої заробітної плати (доходу), якщо страховий стаж становить менше 5 років;
- 80% середньої заробітної плати (доходу), якщо страховий стаж становить від 5 до 8 років;
- 100% середньої заробітної плати (доходу), якщо страховий стаж становить понад 8 років.

А також, 100% середньої заробітної плати (доходу) виплачується наступним категоріям:

- застрахованим особам, віднесеним до 1–4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

- одному з батьків що доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи;
- ветеранам війни та іншим особам, які потерпіли від Чорнобильської катастрофи.

Допомога по хворобі надається протягом усієї тривалості тимчасової втрати працездатності. Таким чином допомога виплачується до відновлення або до визначення постійної непрацездатності (інвалідності). Перші п'ять днів допомога по хворобі виплачується за рахунок роботодавця.

Розмір допомоги по вагітності та пологах становить 100% попередньої заробітної плати доходу незалежно від страхового стажу.

У Табл. 2.5 представлено доходи та витрати Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за період 2005–2009. Крім страхових внесків, фонд також отримує надходження від штрафів та інших фінансових санкцій, що застосовуються до застрахованих осіб та державних службовців; надходження від добровільних внесків підприємств, установ, організацій і приватних осіб, а також надходження коштів від невикористаних санаторно-курортних путівок.

ТАБЛИЦЯ 2.5					
ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ З ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ, 2005–2009 РР. (МЛН.ГРН.)					
	2005	2006	2007	2008	2009
ДОХОДИ, всього	4 896,5	7 257,6	5 515,4	7 227,6	7 024,5
1. Страхові внески	4 550,3	5 829,3	4 907,3	6 496,5	6 124,6
2. Надходження від сплати єдиного податку	221,5	345,1	407,3	474,4	451,8
3. Від часткової сплати за путівки	69,7	92,1	118,7	163,4	177,9
4. Інші надходження	54,9	991,2	82,1	93,4	73,4
ВИТРАТИ, всього	5 075,3	7 382,6	5 255,1	7 243,7	7 519,4
1. По тимчасовій непрацездатності	1 985,3	2 351,5	2 962,5	3 917,6	3 955,3
2. По вагітності та пологах	446,9	661,5	854,2	1 328,9	1 493,5
3. При народженні дитини	1 006,8	2 351,6	-- (*)	--	--
4. По догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	605,4	773,3	--(*)	--	--
5. На поховання	32,8	36,9	32,9	35,2	28,3
6. На оздоровчі заходи	779,7	963,9	1 102,6	1 470,3	1 594,2
7. Організаційно-управлінські заходи	174,5	224,2	258,3	455,2	375,0
8. На виплату допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	12,9	17,0	21,3	31,3	35,9
БАЛАНС (перевищення доходів над видатками (+), видатків над доходами (-))	-178,8	-125,0	260,3	-16,1	-494,9

Примітка: (*) Починаючи з 2007 р ці допомоги виплачуються з системи державної соціальної допомоги.

Джерело: "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах та фактах" (2006–2009 рр.) / Міністерство праці та соціальної політики України та Пенсійний фонд України.

2.6 Державна соціальна допомога

Система державної соціальної допомоги в Україні забезпечує допомогу сім'ям з дітьми, допомогу малозабезпеченим сім'ям, дітям інвалідам та інвалідам з дитинства.

Основними законами, що регулюють виплату даних допомог є:

- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»
- Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»
- Закон України «Про державну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»

Державна соціальна допомога фінансується з державного бюджету у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів. Державне регулювання та контроль за соціальними виплатами покладено на Міністерство праці та соціальної політики України та органи місцевого самоврядування.

У Табл. 2.6 представлено розміри допомог та кількість одержувачів за період 2005–2009рр.

ТАБЛИЦЯ 2.6
ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ДОПОМОГИ, 2005–2009 РР.

	2005	2006	2007	2008	2009
Державна соціальна допомога сім'ям з дітьми					
Допомога по вагітності та пологам (для незастрахованих осіб) середній розмір допомоги, (грн.) кількість одержувачів	113 225 825	121 227 400	131 237 600	158 261 100	167 269 100
Допомога при народженні дитини розмір допомоги (грн.)	8 498	8 500	8 500	12 240 на першу дитину 25 000 на другу дитину 50 000 на третю дитину 581 500	12 240 на першу дитину 25 000 на другу дитину 50 000 на третю дитину 605 900
Кількість одержувачів	571 499	568 183	552 550		
Допомога по догляду за дитиною (до досягнення нею трирічного віку) - мінімальний розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	90 591 107	90 641 500	90 1 112 800	130 1 162 100	130 1 330 600
Допомога на дітей, які знаходяться під опікою чи піклуванням - розмір допомоги, (грн.) кількість одержувачів	376 22 649	400 41 200	434 50 700	526 44 400	1 114 54 500
Допомога на дітей одиницями мате- рям - мінімальний розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	36,2 435 108	40 553 200	130 568 900	158 592 400	167 628 800
Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям					
Для працездатних осіб - розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	100 64 904	110 47 832	121 31 879	133 31 782	133 --
Для непрацездатних осіб* - розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	140 926 638	155 668 497	171 510 146	188 497 885	188 --
Для інвалідів - розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	150 91 821	165 58 767	182 48 472	200 48 187	200 --
Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам					
Інвалідам з дитинства (I група) - середній розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	332 2 036	359 7 470	570 65 779	705 67 564	747 --
Інвалідам з дитинства (II група) - середній розмір допомоги, (грн.) - кількість одержувачів	232 2 570	287 16 288	304 33 089	376 44 342	544 --
Інвалідам з дитинства (III група) - середній розмір допомоги, (грн.) кількість одержувачів	166 2 827	215 12 669	228 26 804	282 38 166	544 --
Дітям інвалідам до 18 років - середній розмір допомоги, (грн.) кількість одержувачів	232 24 361	251 48 565	266 112 639	329 125 156	544 --

Примітка (*) Ця категорія включає пенсіонерів і дітей (крім інвалідів)

Джерело: Статистичний збірник "Соціальний захист населення України" (2005–2009 рр.), Державний комітет статистики України

2.6.1 Державна соціальна допомога сім'ям з дітьми

Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» забезпечує надання наступних видів допомог:

- допомогу по вагітності та пологам (для незастрахованих осіб);
- допомогу при народженні дитини;
- допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- допомогу на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням;
- допомогу на дітей самотнім матерям.

(1) Допомога по вагітності та пологам (для незастрахованих осіб)

Ця допомога виплачується жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного страхування з тимчасової втрати працездатності.

Тривалість виплат визначається наступним чином:

- При нормальних пологах – 70 днів до народження дитини і 56 днів після (18 тижнів);
- При ускладнених пологах – 70 днів до народження дитини і 70 днів після (20 тижнів);
- Жінкам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи – 90 днів до народження дитини і 90 днів після (26 тижнів);

Допомога надається у розмірі 100% середньомісячного доходу (стипендії, страхових виплат, допомоги по безробіттю тощо) жінки і не може бути меншою ніж 25% розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

(2) Допомога при народженні дитини

Державна соціальна допомога виплачується батькам, які не застраховані. У випадку народження двох або більше дітей (усиновлення або встановлення опіки) допомога виплачується на кожну дитину.

Починаючи з 2005 р. частина допомоги виплачується одноразово, решта періодичними виплатами. Тривалість виплат складає 12 місяців на першу дитину, 24 місяці на другу дитину та 36 місяців на третю і наступну дитину.

У 2009 р. розмір допомоги складав 12 240 грн. (1020 €) на першу дитину (з яких 4 800 грн. або 400€ виплачується одноразово); 25000 грн. (2083 €) на другу дитину (з яких 4840 грн. або 403 € виплачується одноразово); 50000 грн. (4167 €) на третю і наступну дитину (з яких 5000 грн. або 417 € виплачується одноразово).

(3) Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку

Допомога по догляду за дитиною виплачується особі (батькам, усиновлювачам, бабі діду або іншим родичам), яка фактично здійснює догляд за дитиною. У випадку догляду за двома або більше дітьми, допомога виплачується на кожну дитину.

Розмір допомоги дорівнює різниці між прожитковим мінімумом для працездатних осіб та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців. Мінімальний розмір складає 130 грн. (11 €) на місяць.

(4) Допомога на дітей, які знаходяться під опікою чи піклуванням

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, призначається особам, призначеним в установленому законом порядку опікунами чи піклувальниками дітей, які позбавлені батьківського піклування.

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, надається у розмірі, що становить два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку.

У разі коли на дитину виплачуються призначені в установленому порядку пенсія, аліменти, стипендія, державна допомога, розмір допомоги на дитину, над якою встановлено опіку чи піклування, визначається як різниця між двома прожитковими мінімумами для дитини відповідного віку та розміром призначених пенсії, аліментів, стипендії, державної допомоги. У 2009 р. мінімальний розмір допомоги становив 1114 грн. (93 €) на місяць.

(5) Допомога на дітей одиницям матерям

Допомога виплачується одиницям матерям (які не перебувають у шлюбі), одиницям усиновлювачам, вдовам і вдівцям з дітьми. Вона також виплачується матері (батькові) дітей у разі смерті одного з батьків, шлюб між якими було розірвано до дня смерті, які не одержують на них пенсію в разі втрати годувальника або державну соціальну допомогу.

Розмір допомоги визначається як різниця між 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, але не менше 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. У 2009 р. мінімальний розмір допомоги складав 167 грн. (14 €) на місяць.

2.6.2 Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям

Право на державну соціальну допомогу мають малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають на території України.

Соціальна допомога виплачується щомісячно на період 6 місяців з дня її призначення. Рішення про надання соціальної допомоги приймається управлінням праці та соціальної допомоги протягом 10 днів з дня подачі.

Відповідно до закону, розмір соціальної допомоги розраховується як різниця між прожитковим мінімумом сім'ї та середнім сукупним доходом сім'ї за методикою встановленою спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики. Однак, сума не повинна бути більшою ніж 75% прожиткового мінімуму для сім'ї.

У 2009 р. мінімальний розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям дорівнював 133 грн. (11 €) для сімей, в яких проживають тільки працездатні особи, 188 грн. (16 €) для сімей, в яких проживають непрацездатні члени (пенсіонери, діти), 200 грн. (17 €) для сімей, в яких є інваліди.

2.6.3 Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам

Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» визначає право на отримання соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам у віці до 18 років.

Розмір допомоги визначається наступним чином:

- Інвалідам з дитинства I групи – 100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- Інвалідам з дитинства II групи – 80% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- Інвалідам з дитинства III групи – 60% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- На дітей-інвалідів віком до 18 років – 70% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Відповідно до положень Закону, інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам встановлюється надбавка на догляд за ними. Сума надбавки дорівнює 15–50% від прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб.

2.7 Медичне страхування

У даний час в Україні не запроваджена система державного медичного страхування. Діє Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я» за яким визначено, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Державні та комунальні медичні установи забезпечують безкоштовне медичне обслуговування та соціальні послуги, необхідні для підтримки здоров'я, медико-санітарної допомоги в рамках вільного вибору лікарів і медичних установ.

2.8 Фінансування системи соціального захисту

Як зазначено в Табл. А.7 в статистичному додатку, соціальні витрати в Україні в 2009 р. оцінюються в 365 млрд.грн, що становить 39,9% ВВП. Структура соціальних витрат у відсотках до ВВП у 2009 р. виглядає наступним чином: 7,3% – на освіту; 4,0% – на охорону здоров'я; 8,6% – на соціальні допомоги та 20,0% – до фондів соціального страхування (у т. ч. до Пенсійного фонду – 18,1%, і 0,64% – до Фонду соціального страхування на випадок безробіття). Фінансування соціального забезпечення здійснюється за рахунок внесків роботодавців і найманих працівників, асигнувань, виділених з державного та місцевих бюджетів.

В даний час існує чотири державні фонди соціального страхування, що регулюють пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку, страхування з тимчасової втрати працездатності та витратами, зумовленими похованням. Табл. 2.7. представляє ставки внесків цих фондів соціального страхування.

ТАБЛИЦЯ 2.7
СТРАХОВІ ТАРИФИ ДЛЯ РОБОТОДАВЦІВ ТА НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ У 2005–2009 РР.

	Соціальне страхування на випадок безробіття	Соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	Пенсійне страхування	Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві(*)	Разом
Роботодавці					
2005	1,6%	2,9%	32,3%	1,73%	38,53%
2006	1,3%	2,9%	31,8%	1,51%	37,51%
2007	1,3%	1,5%	33,2%	1,51%	37,51%
2008	1,3%	1,5%	33,2%	1,51%	37,51%
2009	1,6%	1,4%	33,2%	--	--
Наймані працівники					
2005	0,5%	0,5 % від з/п до прожит.мін. 1% від з/п вище прожит.мін.	1 % від з/п до150 грн. 2 % від з/п вище 150 грн.	--	2% від з/п до150 грн. 3% від з/п вище 150 грн. 3,5% від з/п вище прожит.мін.
2006	0,5%	0,5 % від з/п до прожит.мін. 1% від з/п вище прожит.мін.	1 % від з/п до150 грн. 2 % від з/п вище 150 грн.	--	2% від з/п до150 грн. 3% від з/п вище 150 грн. 3,5% від з/п вище прожит.мін.
2007	0,5%	0,5 % від з/п до прожит.мін. 1% від з/п вище прожит.мін.	0,5% від з/п до прожит.мін. 2% від з/п вище прожит.мін.	--	1,5% від з/п до прожит.мін. 3,5 % від з/п вище прожит.мін.
2008	0,5%	0,5 % від з/п до прожит.мін. 1% від з/п вище прожит.мін.	2% від об'єкта оподаткування	--	3% від з/п до прожит.мін. 3,5% % від з/п вище прожит.мін.
2009	0,6%	0,5 % від з/п до прожит.мін. 1% від з/п вище прожит.мін.	1 – 5% % від об'єкта оподаткування 2% від об'єкта оподаткування для державних службовців	--	--

Примітка: (*) В табл. наведені середні відсотки внесків в страхові фонди. Страхові внески змінюються від 0,66% до 13,6% відповідно до 67 класів професійних ризиків.

Джерело: "Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення: у цифрах та фактах" (2006–2009 рр.) / Міністерство праці та соціальної політики України та Пенсійний фонд України.

Разом з внесками соціального страхування, державний і місцеві бюджети субсидують значну частину соціальних видатків, які фінансують соціальні допомоги і пов'язані з ними витрати.

В табл. 2.8 представлені загальні витрати на соціальне забезпечення з державного та місцевих бюджетів за період 2004–2009 рр.

ТАБЛИЦЯ 2.8
ВИДАТКИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ,
2004–2009 РР. (МЛН.ГРН.)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Всього	19 494,5	40 110,8	41 535,8	48 639,9	74 312,9	78 769,9
Соціальний захист на випадок непрацездатності	628,0	798,2	1 359,1	2 356,4	3 155,4	3 239,3
Соціальний захист пенсіонерів	9 290,3	28 759,5	26 924,9	26 006,4	42 648,4	50 487,4
Соціальний захист безробітних	-	0,54	0,15	100,0	9,6	7,9
Соціальний захист ветеранів війни та праці	1 816,0	1 939,0	2 714,8	3 904,7	3 924,5	4 015,9
Соціальний захист сім'ї, дітей, молоді	1 971,8	3,310,7	5 172,5	8 795,7	11 576,9	14 992,8
Соціальний захист інших категорій населення	3 133,8	3 167,4	3 153,1	4 186,1	10 012,9	4 109,2
Допомога у вирішенні житлового питання	2 262,9	1 757,3	1 758,5	2 643,6	2 262,2	1 272,6
Дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,8	2,0	2,3	19,4	23,2	21,5

Джерело: Статистичний збірник "Бюджет України" (2004–2009 рр.), Міністерство фінансів України

3. Поточні питання системи соціального забезпечення в Україні

3.1 Реакція системи соціального забезпечення на глобальну кризу

З кінця 2008 року економіка України серйозно постраждала внаслідок уповільнення темпів зростання світової економіки. В умовах нинішньої економічної кризи, уряд України визначив наступні завдання щодо її подолання: мінімізація негативного впливу кризи на ринок праці, вдосконалення системи соціального страхування і пенсійного забезпечення, зосередження на цільових програмах щодо надання соціальних допомог і пільг, збільшення розмірів державних соціальних стандартів і гарантій і підтримки доходів, а також реформування системи соціальних послуг. У цьому розділі розглядаються заходи з соціального забезпечення з метою пом'якшення наслідків кризи, та їх ефективності, що базуються на досвіді України в 2009 році.

Слід зазначити, що в часи економічного спаду, витрати на програми соціального забезпечення, особливо системи страхування на випадок безробіття, автоматично зростають, допомагаючи стабілізувати економіку.

Розміри мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму, були збільшені відповідно до зростання рівня цін. Уряд гарантував збереження пенсій для працюючих пенсіонерів і підвищив рівень пенсій для непрацюючих пенсіонерів відповідно до інфляції. У 2009 році річний приріст індексу споживчих цін становив 15,9 відсотка, в той час як зростання середньої номінальної заробітної плати склало тільки 5,5% (середня реальна заробітна плата зменшилася на 9,2%). Це означає, що принаймні, купівельна спроможність пенсій була збережена. Витрати Пенсійного фонду збільшилися на 10% з 150 млн.грн. до 165 млн.грн. у 2009 р. Середній розмір пенсії у 2009 р. складав 925 грн.

Витрати фонду соціального страхування на випадок безробіття збільшилися на 24% з 4 753 млн.грн. в 2008 році до 5 883 млн.грн. в 2009 році. Однак, як показано нижче, це відбулося за рахунок збільшення середнього розміру допомоги, а не чисельності безробітних, які одержали допомогу з безробіття (Рис. 3.1).

На Рис. 3.1 порівняно середню допомогу по безробіттю з мінімальною заробітною платою і прожитковим мінімумом для працездатних осіб. Оскільки мінімальна допомога по безробіттю була збільшена до 75 % прожиткового мінімуму, середня допомоги по безробіттю швидко наздогнала мінімальну заробітну плату і такий рівень підтримувався протягом 2008–2009 рр. Як показано на Рис. 3.2, з початку 2008 р. і до кінця 2009 р. середній розмір допомоги по безробіттю збільшився більш ніж на 80%, що майже в два рази більше темпу приросту індексу споживчих цін і мінімальної заробітної плати.

З іншого боку, на Рис. 3.3 порівнюється число безробітних (визначених за методологією МОП³ на основі обстеження робочої сили) та безробітних, зареєстрованих в державній службі

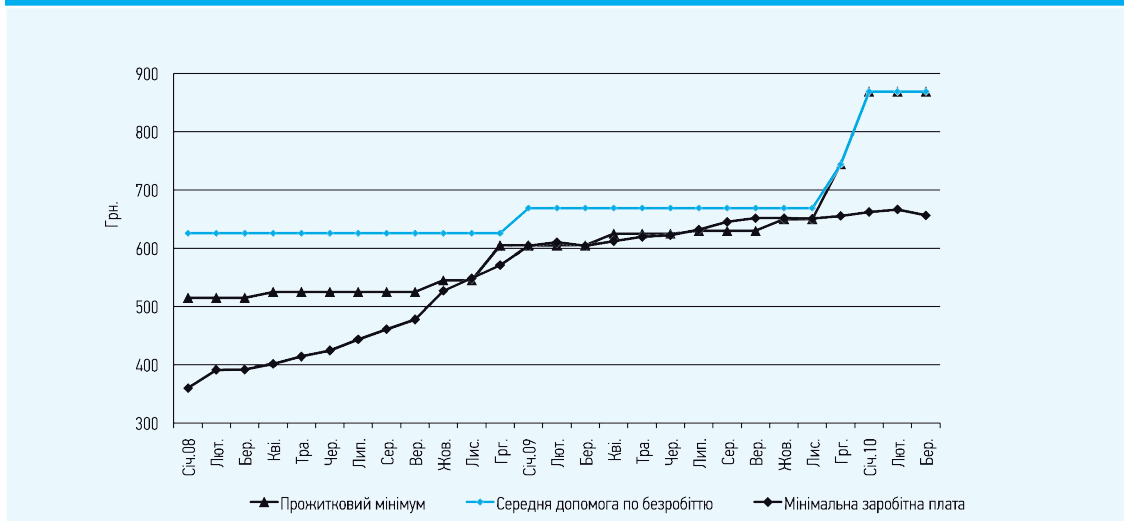
³ Безробітні - особи 15–70 років, які взагалі не працювали протягом звітного тижня, активно шукали роботу протягом чотирьох тижнів до опитування, були готові приступити до нової роботи протягом двох тижнів наступних після тижня обстеження і чекали початку роботи протягом 30 днів. Єдиним винятком є особи, які не шукали роботу, тому що вони вже знайшли її, але вона почнеться на день після звітної періоду. Ці особи належать до категорії безробітних.

(Джерело: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/SSM3/E/UA.html>)

зайнятості. Хоча більш ніж три чверті зареєстрованих безробітних постійно отримують допомогу по безробіттю, спостерігається, що починаючи з другого кварталу 2009 р. розрив між числом безробітних (за методологією МОП) та кількістю зареєстрованих безробітних починає зростати, і на даний час тільки 20 % безробітних отримують допомогу по безробіттю. Така невідповідність зумовлюється тим, що умови реєстрації в державній службі зайнятості стали більш жорсткими для деяких категорій населення, що було застосовано з метою обмеження дефіциту бюджетних коштів і задоволення критеріїв, висунутих МВФ. Як відомо, наприкінці 2008 р. МВФ погодився виділити 16,4 млрд. дол. США “Stand-By Arrangement” (що еквівалентно 4,2% від ВВП) на два роки для стабілізації банківської системи і збереження фінансової стійкості. Україні раніше отримувала 10,9 млрд. дол. США трьома траншами.

РИСУНОК 3.1

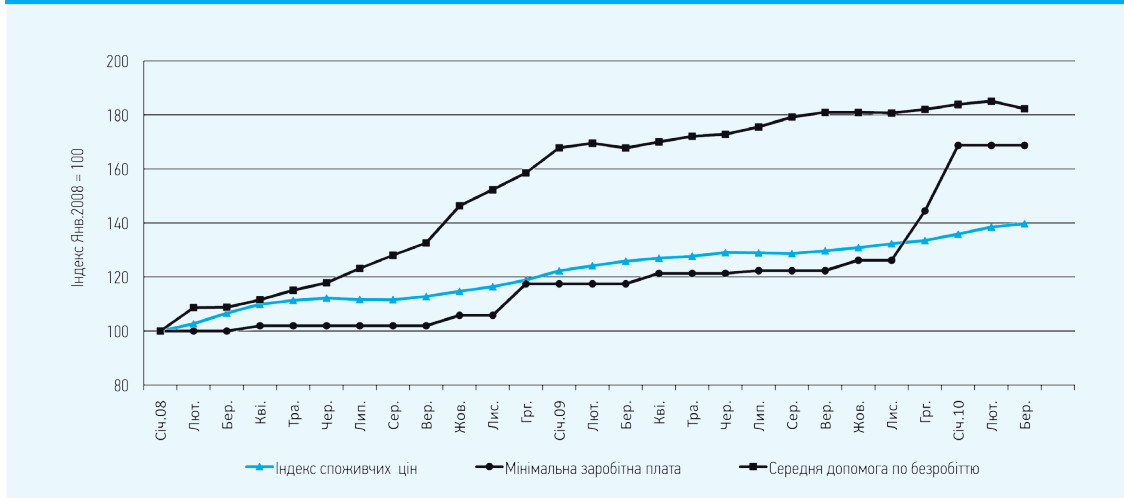
ПОРІВНЯННЯ СЕРЕДЬОГО РОЗМІРУ ДОПОМОГИ ПО БЕЗРОБІТТЮ, МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ І ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ДЛЯ ПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ, 2008–2010 РР. (І КВАРТАЛ)

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>

РИСУНОК 3.2

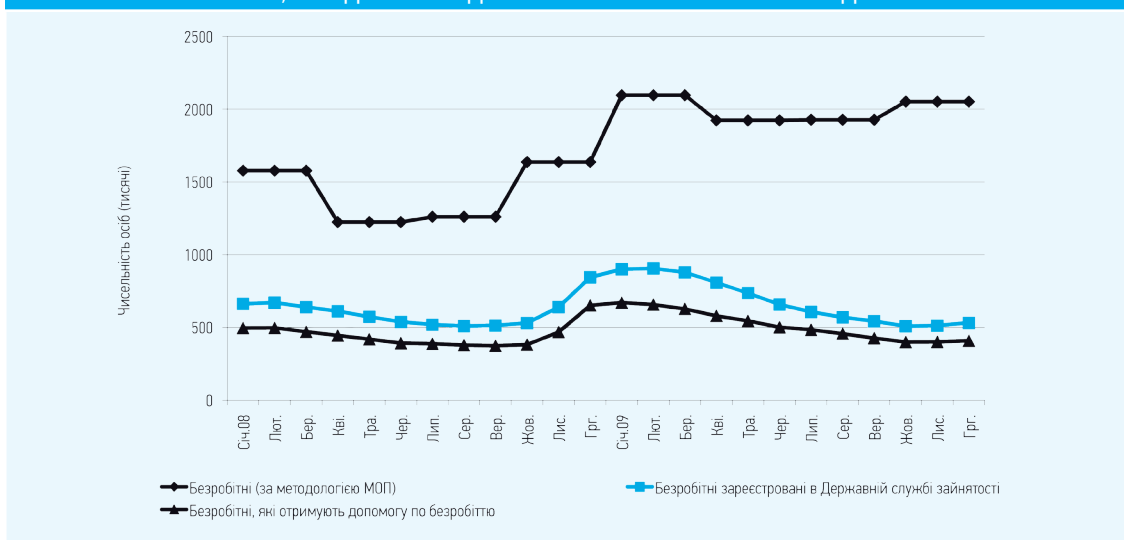
ПОРІВНЯННЯ СЕРЕДЬОГО РОЗМІРУ ДОПОМОГИ ПО БЕЗРОБІТТЮ, МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ІНДЕКСУ СПОЖИВЧИХ ЦІН, 2008–2010 РР. (І КВАРТАЛ)

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>

РИСУНОК 3.3

ПОРІВНЯННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ БЕЗРОБІТНИХ (ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ МОП), ЗАРЕЄСТРОВАНИХ БЕЗРОБІТНИХ І БЕЗРОБІТНИХ, ЯКІ ОДЕРЖУЮТЬ ДОПОМОГУ ПО БЕЗРОБІТТЮ ЗА ПЕРІОД 2008–2009 РР.

Джерело: Державний комітет статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua>

Разом з тим, для пом'якшення наслідків впливу глобальної кризи на зайнятість, Верховною Радою України були внесені зміни до деяких законів і прийнято ряд заходів щодо збереження кадрового потенціалу, в тому числі запобігання необґрунтованому звільненню працівників та їх соціального захисту. Також здійснені заходи щодо надання допомоги по частковому безробіттю, професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Ці витрати, які склали 885 млн.грн. в 2009 р. були профінансовані Фондом соціального страхування на випадок безробіття. У результаті, в цілому 702 700 осіб, що шукають роботу були працевлаштовані в 2009 р.

Крім того в 2009 р., не зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів, були збільшені основні державні соціальні гарантії, а саме:

- У кінці 2009 р. збільшено мінімальну заробітну плату, яка досягла рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб (744 грн.), що на 23 відсотки більше, ніж в кінці 2008 р.
- Підвищено державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію та інвалідам.
- У бюджеті на 2009 рік, витрати на державну соціальну допомогу сім'ям з дітьми та малозабезпеченим сім'ям збільшено у порівнянні з 2008 р. на 22,5 %, з 12 997,6 млрд. грн. до 15 923,9 млрд. грн. У червні 2009 р. ці допомоги надані більше ніж 110 тис. сімей, з яких майже половина – сім'ї з трьома дітьми і більше.
- Допомоги дітям, які перебувають під опікою та піклуванням збільшилися у два рази.

У бюджетно-податковій політиці, існують протилежні погляди щодо надання пріоритетності між збереженням фінансової стабільності та збільшенням витрат на соціальне забезпечення в період економічної кризи. Країни, які залежать від міжнародної фінансової допомоги, наданої для подолання кризи (в т.ч. Україна), часто знаходяться у такому складному становищі, коли, з одного боку, необхідно утримувати дефіцит державного бюджету, а з іншого – підтримувати рівень життя

осіб, які постраждали від кризи⁴. Наведений вище приклад показує, що хоча система соціального страхування на випадок безробіття в Україні забезпечує захист доходів, кількість одержувачів допомоги по безробіттю не має тенденції до зростання. Слід зазначити, що ефективність усіх заходів соціального забезпечення для пом'якшення негативного впливу кризи на ринок праці мають бути розглянуті детальніше.

У жовтні 2009 року Верховна Рада України прийняла закон про встановлення прожиткового мінімуму і мінімальної заробітної плати в 2009–2010 роках (Закон № 1646-VI від 20 жовтня 2009р.). Відповідно до Закону розмір мінімальної заробітної плати на 2010 рік визначено наступним чином: 869 грн. – з січня, 884 грн. – з квітня, 888 грн. – з липня, 907 грн. – з жовтня, і 922 грн. – з грудня. Цей же Закон також визначає, що розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб дорівнюватиме розміру мінімальної заробітної плати. Це зростання також впливає на мінімальний рівень соціальних допомог, які пов'язані з мінімальною заробітною платою і прожитковим мінімумом. Тим не менше, прийняття Закону, призвело до припинення четвертого траншу МВФ “Stand-By Arrangement” на суму 3,8 млрд. дол. США в листопаді 2009 року. Як відомо, переглянутий проект бюджету на 2010 р. передбачає більш помірне підвищення мінімальної заробітної плати для підтримки дефіциту бюджету в рамках запланованого рівня.

3.2 Обговорення пенсійної реформи

Як вже згадувалося, напрями пенсійної реформи в Україні визначаються в Законах України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” і “Про недержавне пенсійне забезпечення”, що прийняті Верховною Радою України у 2003 році. Ці закони визначають трирівневу структуру української пенсійної системи. Поки що впроваджено солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного забезпечення. Однак загальнообов'язкова накопичувальна система пенсійного страхування не запроваджена й досі.

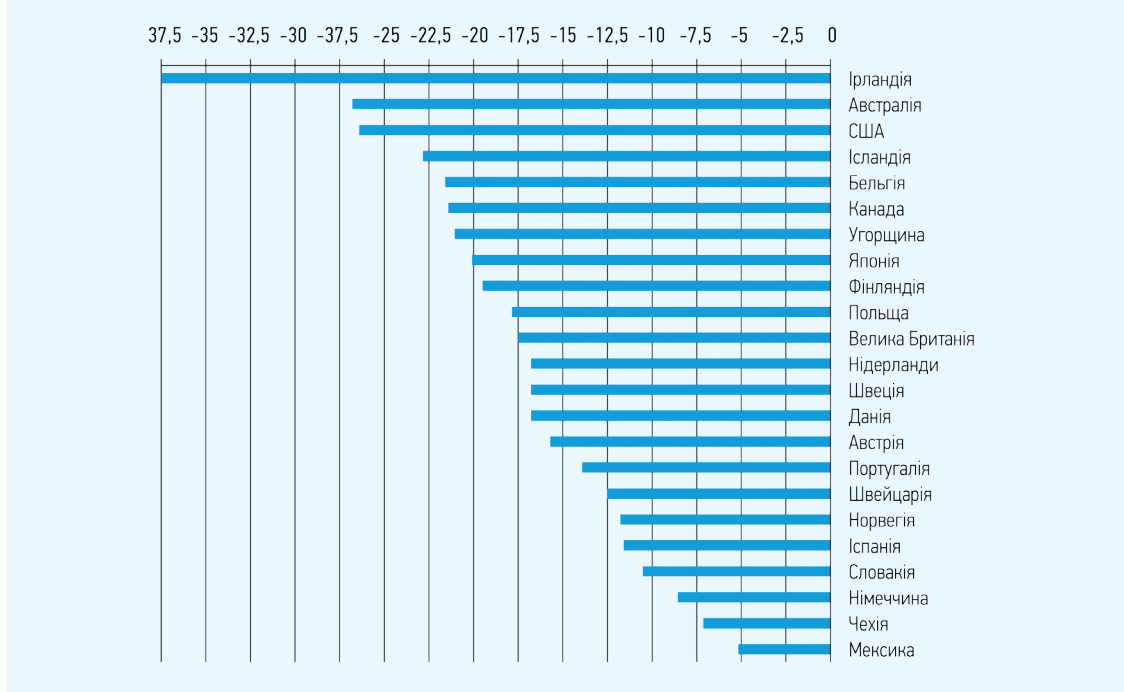
Криза торкається різних рівнів пенсійної системи по-різному. Так, вплив кризи на солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування («pay-as-you-go») буде меншим, ніж на накопичувальну систему пенсійного страхування, де розміри пенсійних виплат безпосередньо пов'язані з розміром внесків та залежать від відсотків отриманих від інвестицій. Однак, довгострокове скорочення зайнятості, а разом з тим, і кількості платників внесків, також змусить уряд внести відповідні корективи до солідарної системи пенсійного страхування. Одним з уроків, який надав досвід кризи, є вразливість рівня пенсій, які повністю залежать від встановлених розмірів внесків, на які в свою чергу впливає мінливість на фінансових ринках, і внаслідок чого потерпають працівники. Як показано на рис 3.4, приватні пенсійні фонди в країнах ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), втратили 23 % своїх активів у 2008 році.

Крім того, різні покоління відчувають наслідки кризи по-різному. Як зазначено в табл. 3.1, найбільше страждають працівники передпенсійного віку, ті, хто має довгий період членства в пенсійних програмах, і зокрема ті, чия інвестиційна політика значною мірою схильна до більш ризикованих активів. В приватних пенсійних програмах ті пенсіонери, які не використовують накопичені кошти, можуть зазнати серйозних збитків при виході на пенсію. Причиною того, чому Конвенція МОП № 102 вимагає виплату пенсії по старості довічно (періодична виплата

⁴ Діюча економічна програма, що узгоджена Україною і МВФ в грудні 2008 року, спрямована на збалансованість бюджету на 2009 рік та заснована на припущенні щодо оптимістичного економічного зростання на рівні 4,2%. Однак через різке погіршення економіки, завдання програми були переглянуті два рази для забезпечення бюджетного дефіциту на рівні 4% ВВП у травні і 6% ВВП у вересні. Фактичний дефіцит бюджету в 2009 році оцінюється в 6,5% ВВП. Враховуючи дефіцит компанії “Нафтогаз (2,5% ВВП) і Пенсійного фонду (2,5% ВВП), загальний дефіцит державного бюджету становить 11,5% від ВВП. У березні 2010 року Україна і МВФ домовилися, що дефіцит держбюджету на 2010 рік не перевищить 6% ВВП.

здійснюється протягом життя пенсіонера) є захист доходів пенсіонерів від несподіваних наслідків макроекономічних потрясінь, таких, як криза 2008–2009 рр. Ці уроки відповідним чином повинні враховуватися при формуванні пенсійної політики в Україні в майбутньому.

РИСУНОК 3.4
РЕАЛЬНИЙ ПРИБУТОК ВІД ІНВЕСТИЦІЙ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ У КРАЇНАХ ОЕСР У 2008 Р.
%

Джерело: OECD, Pensions at a Glance 2009: Retirement-income systems in OECD countries.

14 жовтня 2009 р. Кабінет Міністрів України прийняв Концепцію подальшого проведення пенсійної реформи, в якій вказані строки та етапи її реалізації. Передбачається, що Концепція буде реалізована протягом 2010–2017 рр. в два етапи. На першому етапі (2010–2013 рр.) планується введення механізму підвищення назначених пенсій, забезпечення диференціації розміру мінімальної пенсії в залежності від набутого страхового стажу та ін. На другому етапі (2014–2017 рр.) передбачено завершити підготовку до введення загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи і здійснити її поетапне впровадження, а також ввести уніфіковану законодавчу базу пенсійної системи.

Під час проведення реформи здійснено ряд важливих перетворень для подальшого розвитку пенсійної системи, зокрема у солідарній системі:

- забезпечено призначення пенсій на підставі даних системи персоніфікованого обліку;
- запроваджено розмежування джерел фінансування пенсійних виплат за різними пенсійними програмами між бюджетом Пенсійного фонду України та державним бюджетом;
- зменшено обсяг пільг із сплати страхових внесків;
- залучено до управління Пенсійним фондом України представників сторін соціального діалогу;
- встановлено мінімальну пенсійну виплату на рівні не нижче прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

ТАБЛИЦЯ 3.1
НАСЛІДКИ ВПЛИВУ КРИЗИ НА ПЕНСІЙНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ

	Молодший / середній вік працівників	Особи передпенсійного віку	Пенсіонери
Значний вплив		Особи зрілого віку, які беруть участь у приватних накопичувальних пенсійних програмах із визначеним розміром внеску (private DC schemes) Особливо: I) коли вплив на ризиковані активи більше, та II) коли люди повинні використати свої накопичення при виході на пенсію	Пенсіонери, які не використовують свої накопичення при виході на пенсію Особливо ті, хто має більш ризиковані активи
Середній вплив		Особи зрілого віку, які беруть участь у приватних пенсійних програмах, які забезпечують визначений розмір пенсії (private DB schemes) беруть участь у державній, розподільчій системі з дефіцитом	Пенсіонери, пенсійні виплати яких регулюються автоматично (наприклад, умовна індексація, балансування механізмів регулювання стійкості)
Незначний вплив	Більшість людей у цій групі	Особи, які беруть участь у нещодавно створених приватних накопичувальних пенсійних програмах із визначеним розміром внеску (private DC schemes)	- Пенсіонери, які використали свої кошти з приватних накопичувальних пенсійних програм (private DC schemes) до кризи Більшість пенсіонерів, які брали участь у приватних пенсійних програмах, які забезпечують визначений розмір пенсії (private DB schemes) та у державній, розподільчій системі

Джерело: OECD, Pensions at a Glance 2009: Retirement-income systems in OECD countries.

Спостерігається значне заниження заробітної плати. Майже одна третина застрахованих осіб сплачує внески тільки на основі мінімальної заробітної плати. Це впливає не тільки на поточні надходження від внесків, але також призводить до зниження рівня пенсій в майбутньому. Враховуючи існування значної частини неформального сектора економіки і слабкі методи впливу на нього, підвищення ставки внеску не покращить дотримання правових норм і не призведе до збільшення обсягів внесків до Пенсійного фонду.

У довгостроковій перспективі українська пенсійна система зіштовхуватиметься з проблемою старіння населення. За даними перепису населення в період з 1959 р. до 2001 р. співвідношення населення пенсійного віку до населення працездатного віку збільшилося майже вдвічі (з 22,7% до 41,1%). За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ протягом 2010–2025 рр. це співвідношення досягне 50 відсотків, а до 2050 р. – 76%.

Чисельність платників внесків на пенсійне страхування становить 15,2 млн. осіб, а чисельність пенсіонерів 13,8 млн. осіб. Отже, співвідношення чисельності пенсіонерів до чисельності платників внесків складає 90,8%. Іншими словами, 1,1 платник внесків утримує одного пенсіонера. У 2009 р. видатки Пенсійного фонду склали 18,1% до ВВП, що дорівнює 45,4 % від загальних соціальних витрат.

Одним з важливих питань, яке дискутується в даний час в Україні, є підвищення пенсійного віку з нинішніх 55 років для жінок і 60 років для чоловіків. Аналіз структури зайнятості за віком показує, що відношення кількості зайнятих до населення працездатного віку в Україні менше ніж

у більшості Європейських країнах, які намагаються досягти 50-відсоткового рівня зайнятості для осіб у віці 55–64 роки до 2010 р.⁵ Однак, за даними Пенсійного фонду в 2008 р. 2,8 млн. пенсіонерів (або 20 % від загальної кількості пенсіонерів) отримували пенсію за віком і як і раніше працювали. Як показано в Таблиці 3.2, якщо пенсійний вік в Україні залишиться незмінним, очікується, що тривалість отримання пенсії значно подовжиться (особливо для жінок).

ТАБЛИЦЯ 3.2 ВІК ВИХОДУ НА ПЕНСІЮ І ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ЗА СТАТТЮ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ					
Країна	Рік	Вік виходу на пенсію (роки)		Очікувана тривалість життя після виходу на пенсію (років)	
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Україна	2010	60	55	14,3	23,4
Україна	2030	60	55	16,0	25,5
Україна	2050	60	55	17,5	27,2
Німеччина	2010	65	65	16,5	20,2
Німеччина	2030	67 (до 2029)	67 (до 2029)	16,8	20,5
Сполучене Королівство	2010	65	60	16,5	24,0
Сполучене Королівство	2020	65	65 (до 2020)	17,3	20,8
Угорщина	2010	62	62	14,7	19,3
Угорщина	2020	65 (до 2018)	65 (до 2020)	13,6	18,0
Польща	2010	65	60	14,1	22,5
Болгарія	2010	63	60	14,0	20,4

Джерело: Організація Об'єднаних Націй, World Population Prospects, 2008 рік видання.

Ще однією серйозною проблемою є недовіра до пенсійної системи для всіх поколінь. Нинішнє покоління пенсіонерів отримують пенсію, яка має набагато меншу купівельну спроможність, ніж за старої системи. З іншого боку, нинішнє працююче населення усвідомлює, що у випадку збереження існуючої пенсійної системи, в нього навряд чи буде можливість отримувати достатню пенсію.

Подальше реформування пенсійної системи повинно здійснюватись за такими напрямками: 1) забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи; 2) розширення бази справляння страхових внесків; 3) формування ефективної системи недержавного пенсійного страхування; 4) впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування; 5) удосконалення порядку обчислення розмірів пенсії та механізму її індексації; 6) зменшення розриву між мінімальною та максимальною пенсією; 7) забезпечення соціального захисту громадян України, які працюють за кордоном у разі настання страхового випадку.

⁵ У 2008 р. рівень зайнятості осіб віком 55–64 рр. становив 45,6% для країн в середньому по ЕС та 47,4 % для країн ЕС-15. У 2009 р. рівень зайнятості українських працівників віком 50–59 рр. становив 59,5% та 23,8% для осіб віком 60–70 рр.

3.3 Порівняльний аналіз українського законодавства з питань соціального забезпечення з міжнародними та європейськими стандартами

Нещодавно було проведено дослідження щодо порівняння українського законодавства з питань соціального забезпечення з Конвенцією МОП «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (№ 102) та Європейським кодексом соціального забезпечення. Рамки даного дослідження охоплюють наступні напрями: охоплюваний випадок, мінімальне покриття захищених осіб, види та мінімальні рівні забезпечення допомог, період сплати внесків та тривалість надання допомоги.

Результати дослідження показують, що з дев'яти видів допомог по соціальному забезпеченню, українське законодавство відповідає стандартам Конвенції МОП № 102 та Європейського кодексу соціального забезпечення за наступними п'ятьма:

- допомога по хворобі;
- допомога по безробіттю;
- допомога по старості;
- допомога у разі виробничої травми;
- по вагітності та пологах.

У зв'язку зі збільшенням коефіцієнту страхового стажу для розрахунку пенсії (з жовтня 2008 року до 1.35% за один страховий рік) та збільшенням середньої заробітної плати, що сприяло зростанню середнього розміру пенсії до 928,81 грн., українське пенсійне законодавство в даний час відповідає мінімальним стандартам соціального забезпечення, що визначені в Конвенції МОП № 102.

Основні дані, які використовувались для порівняльного аналізу наведені в Таблиці 3.3.

ТАБЛИЦЯ 3.3 ОСНОВНІ ДАНІ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ (В ЦІНАХ НА ПОЧАТОК 2009 РОКУ)	
	грн. на місяць
Середньомісячна заробітна плата в економічній діяльності	1 806
Середньомісячна заробітна плата кваліфікованого робітника	2 258
Середньомісячна заробітна плата кваліфікованого робітника для регіонів з високим рівнем заробітної плати	3 181
Середньомісячна заробітна плата кваліфікованого робітника для регіонів з низьким рівнем заробітної плати	1 677
Середньомісячна заробітна плата некваліфікованого робітника	605
Мінімальна заробітна плата	605
Прожитковий мінімум для працездатних осіб	669
Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність	598
Мінімальна пенсія за віком	498
Мінімальна допомога по безробіттю для застрахованих осіб	500
Мінімальна допомога по безробіттю для незастрахованих осіб	360

На основі порівняльного аналізу, були сформульовані пропозиції щодо подальшого вдосконалення системи соціального забезпечення в Україні:

- визначити в українському законодавстві категорії «типовий одержувач допомоги», а також категорії «типовий кваліфікований робітник» та «типовий некваліфікований робітник» чоловічої статі для надання відповідних видів допомог з соціального забезпечення;

- запровадити в Україні систему загальнообов'язкового державного медичного страхування, що буде відповідати міжнародним та європейським стандартам;
- передбачити в національному законодавстві надання такого виду сімейної допомоги на одержання якої мають всі працюючі особи, які мають дітей, не залежно від рівня їх доходу;
- поступово підвищувати розміри допомог з соціального забезпечення, враховуючи той факт, що вони повинні забезпечувати достатній рівень для підтримування здоров'я та належного матеріального становища родини типового одержувача допомоги.

3.4 Заключні положення: подальші дії

Система соціального забезпечення в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні грошових або допомог в натуральній формі в залежності від різних ризиків, які виникають перед працівниками та їх сім'ями.

Світова економічна криза призвела до значного зростання рівня безробіття та зниження реальної заробітної плати в Україні. Однак, існуючі програми соціального забезпечення відреагували на кризу, хоча вони могли б діяти більш активно з метою утримування бюджетного дефіциту. Щоб забезпечити підтримку доходів безробітних та інших уразливих груп населення, яких торкнулася криза, були прийняті різні заходи в рамках системи соціального забезпечення, зокрема, системи страхування на випадок безробіття. Досвід України показав, як країна, потребуючи міжнародної фінансової підтримки, може розробити ефективну політику і стратегію щодо забезпечення належного функціонування автоматичних стабілізаторів, які підтримують швидке відновлення зайнятості, і, в той же час, досягаючи фінансової стабільності в середньостроковій перспективі.

Крім того, криза безпосередньо позначається на балансі фондів соціального страхування за рахунок зменшення надходжень від внесків та збільшення витрат на допомоги, а також вона тягне за собою істотну втрату коштів, вкладених у приватні пенсійні фонди.

Разом з тим, українські програми соціального забезпечення стикаються з негативними наслідками світової економічної кризи, зокрема, пенсійна система стикається з величезною проблемою щодо її фінансової підтримки у зв'язку з очікуваними демографічними змінами.

У цілому, основною метою пенсійної реформи є забезпечення стійкості даної системи в довгостроковій перспективі і довіри у майбутніх поколіннях, виконання при цьому своєї основної функції щодо забезпечення належного доходу для населення похилого віку, інвалідів та осіб, які втратили годувальників. Як і в інших країнах із подібними демографічними тенденціями, політичні рішення мають бути спрямовані на вирішення таких питань, як рівень соціальних допомог, пенсійний вік, індексація, ставки страхових внесків. Так як ці заходи неминуче впливають на суперечливі інтереси тресторонніх партнерів, важливо, щоб процес реформ був спрямований на досягнення національного консенсусу у пакеті заходів, які є прийнятними для всіх зацікавлених сторін.

З метою надання допомоги щодо реагування на тривалу кризову ситуацію, а також для підтримки процесу проведення пенсійної реформи, МОП готова забезпечувати подальшу підтримку в рамках діяльності щодо впровадження Глобального пакту про робочі місця. Зокрема, МОП готова надати технічну допомогу в оцінці ефективності антикризових заходів щодо соціального забезпечення, аналізу політики пенсійної реформи, створення можливостей для оцінки фінансових наслідків варіантів реформи та сприяння політичному діалогу між основними зацікавленими тресторонніми партнерами.

Статистичні додатки

ТАБЛИЦЯ А.1										
СТРУКТУРА СУКУПНИХ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В МІСТАХ ТА СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ, 2004–2008 РР.										
	2004		2005		2006		2007		2008	
	місто	село	місто	село	місто	село	місто	село	місто	село
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	931,9	868,1	1 349,8	1259,9	1 663,8	1 496,5	2 097,5	1 822,4	3 064,7	2 510,6
Структура сукупних ресурсів	відсотки									
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство	100,00	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Оплата праці	53,5	26,3	54	27,1	55,8	30,3	57,7	32,7	55,6	32,5
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	4,7	3,7	5,5	3,7	4,8	4,2	5,7	3,8	5,8	3,9
Пенсії	19,6	21,7	20,5	24,9	20,2	23,5	19,5	23,5	19,7	23,2
Допомоги, пільги, субсидії та комп.випл., надані готівкою	1,4	2,5	1,5	2,4	1,9	2,8	1,8	2,9	1,7	3,5
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	0,8	14,2	0,8	13,6	0,6	12,0	0,4	11,7	0,3	11,1
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,4	0,1
Доходи від продажу нерухомості	1,2	0,1	0,3	0,1	0,5	0,1	0,2	0,2	0,5	0,1
Доходи від власності	0,2	2,2	0,1	1,6	0,3	1,4	0,2	1,4	0,2	1,5
Грошова допомога від родичів та ін.осіб	5,9	3,9	4,9	3,9	4,9	3,7	4,8	3,8	4,5	4,2
Аліменти	0,4	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1
Інші грошові доходи (стипендії та ін. доходи)	0,9	1,8	1,6	1,4	1,5	1,2	1,3	1,3	1,3	1,1
Негрошові доходи	7,3	19,6	5,7	17,2	5,0	16,2	4,4	14,9	3,7	13,3
Використання заощаджень, позики, повернені домогосп-ву борги	4,0	3,7	4,7	3,9	4,1	4,3	3,6	3,6	6,0	5,4
Кільк. дом. (тисяч)	12 074,2	5 559,6	12 009,5	5 529,9	11 987,2	5 430,3	11 958,6	5 382,5	11 864,8	5 334,2
Сер. розм. дом. (осіб)	2,55	2,77	2,55	2,75	2,54	2,75	2,54	2,74	2,54	2,74

Джерело: Збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» (за 2004–2008 рр.); Статистичний щорічник України (за 2004–2008 рр.), Державний комітет статистики України

ТАБЛИЦЯ А.2
СУКУПНІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ З ДІТЬМИ ТА ЇХ СТРУКТУРА ЗАЛЕЖНО ВІД КІЛЬКОСТІ ДІТЕЙ У ЇХ СКЛАДІ, 2006–2008 РР.

		Всі дом-ва з дітьми	у тому числі за кількістю дітей				
			одна	дві	три	чотири	пять і більше
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	2006	1 988,03	1 968,11	2 035,84	1 950,06	1 982,98	2 126,26
	2007	2 501,07	2 475,31	2 572,71	2 340,69	2 889,66	2 306,58
	2008	3 536,23	3 573,03	3 458,67	3 474,42	2 764,49	3 407,59
		відсотки					
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство	2006	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2007	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2008	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Оплата праці	2006	55,1	58,7	49,7	41,2	32,8	30,9
	2007	57,1	60,3	51,7	43,2	29,2	39,6
	2008	56,9	59,6	51,5	44,6	27,5	23,0
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	2006	6,2	5,7	7,0	9,1	2,3	1,1
	2007	7,5	7,3	7,6	7,9	12,1	0,0
	2008	7,1	7,1	7,3	3,8	10,1	0,0
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2006	4,3	3,5	5,8	5,6	6,3	5,4
	2007	3,8	3,0	5,3	6,1	9,7	10,5
	2008	3,5	2,9	4,8	6,4	3,1	6,0
Пенсії, стипендії, допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	2006	13,9	13,5	13,5	18	32,9	34,7
	2007	12,8	12,0	14,0	18,2	22,1	24,5
	2008	12,7	11,9	13,2	20,9	29,1	39,6
Грошова допомога від родичів та ін. осіб	2006	7,2	7,2	7,5	7,9	5,2	4,2
	2007	7,0	6,7	7,8	8,5	5,3	4,9
	2008	7,4	6,8	9,1	9,6	8,5	5,1
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	2006	5,6	4,3	7,2	10,3	15,6	16,4
	2007	4,8	3,8	6,6	9,5	12,9	18,1
	2008	4,0	3,2	5,5	9,3	14,7	22,1
Інші негрошові надходження	2006	2,7	2,6	3,2	2,8	3,2	2,5
	2007	2,6	2,4	2,7	3,3	3,0	1,9
	2008	2,2	2,2	2,4	2,6	2,8	1,5
Використання заощаджень, позики, повернені домогосп-ву борги	2006	5	4,5	6,1	5,1	1,7	4,8
	2007	4,4	4,5	4,3	3,3	5,7	0,5
	2008	6,2	6,3	6,2	2,8	4,2	2,7
Кільк. дом. (тисяч)	2006	6 567,0	4 330,0	1 914,1	242,4	50,4	30,1
	2007	6 538,8	4 453,2	1 824,1	196,6	48,6	16,3
	2008	6 497,1	4 590,8	1 660,6	199,0	33,9	12,8
Сер. розм. дом. (осіб)	2006	3,78	3,40	4,32	5,32	6,44	7,64
	2007	3,73	3,35	4,38	5,24	6,72	7,37
	2008	3,72	3,40	4,35	5,39	6,15	7,11

Джерело: Збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» (за 2006–2008 рр.); Статистичний щорічник України (за 2004–2008 рр.), Державний комітет статистики України

ТАБЛИЦЯ А.3
СУКУПНІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ БЕЗ ДІТЕЙ ТА ЇХ СТРУКТУРА, 2006–2008 РР.

		Всі дом- ва без дітей	Дом-ва без дітей з однієї особи		Дом-ва без дітей з двох і більше осіб		
			у працевд. віці	у непра- цевд. віці	всі у працевд. віці	у працевд. та не- працевд. віці	всі у працевд. віці
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	2006	1 383,88	983,99	678,93	2 021,59	1 820,39	1 370,94
	2007	1 716,12	1 148,16	854,33	2 491,51	2 268,93	1 666,26
	2008	2 502,27	1 704,65	1 218,63	3 511,6	3 432,25	2 416,34
		відсотки					
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство	2006	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2007	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2008	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Оплата праці	2006	42,6	56,6	6,1	66,1	42,7	10,0
	2007	45,0	58,3	9,0	69,9	43,8	10,8
	2008	42,9	58,1	8,2	67,5	40,7	9,7
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	2006	3,2	7,0	0,1	5,4	2,0	0,5
	2007	3,2	5,7	0,2	5,5	2,3	0,2
	2008	3,7	7,5	0,5	5,6	3,3	0,5
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2006	3,5	2,0	2,8	3,5	3,7	4,3
	2007	3,4	1,9	3,2	3,3	3,6	4,2
	2008	3,0	1,9	3,0	3,0	3,0	3,5
Пенсії, стипендії, допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	2006	32,2	9,3	64,9	9,2	34,9	66,9
	2007	31,9	8,4	61,6	8,6	36,0	68,1
	2008	32,2	7,6	63,6	8,9	34,5	69,9
Грошова допомога від родичів та ін.осіб	2006	6,9	14,3	10,6	5,7	5,3	5,3
	2007	6,3	15,7	11,5	4,8	3,9	4,5
	2008	6,3	15,7	10,0	4,8	5,0	4,3
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	2006	5,4	2,6	7,6	4,0	6,0	7,6
	2007	4,5	2,4	6,3	3,2	5,1	6,5
	2008	3,9	2,2	5,8	2,8	4,2	5,5
Інші негрошові надходження	2006	2,7	3,2	5,4	2,0	2,1	3,2
	2007	2,8	3,4	5,9	1,6	2,3	3,6
	2008	2,4	2,9	5,0	1,5	1,7	2,9
Використання заощаджень, позики, повернені домогосп-ву борги	2006	3,5	5,0	2,5	4,1	3,3	2,2
	2007	2,9	4,2	2,3	3,1	3,0	2,1
	2008	5,6	4,1	3,9	5,9	7,6	3,7
Кільк. дом. (тисяч)	2006	10 850,5	1 243,9	3 046,3	2 870,8	1 917,8	1 771,7
	2007	10 802,3	1 252,6	2 911,6	2 866,3	1 968,4	1 803,4
	2008	10 701,9	1 177,7	2 907,5	2 818,1	2 119,8	1 678,8
Сер. розм. дом. (осіб)	2006	1,89	1,00	1,00	2,61	2,70	2,02
	2007	1,92	1,00	1,00	2,61	2,74	2,03
	2008	1,92	1,00	1,00	2,58	2,72	2,02

Джерело: Збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» (за 2006–2008 рр.), Державний комітет статистики України

ТАБЛИЦЯ А.4
СТРУКТУРА СУКУПНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЗАЛЕЖНО ВІД ОСНОВНОГО ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ
ДОМОГОСПОДАРСТВА, 2006–2008 РР.

		Всі дом-ва	у тому числі за основним джерелом доходу домогосп-ва			
			Оплата праці	Доходи від підприємств	Доход від самостійної трудової діяльності	Трансферти, доходи від власн. та ін.
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	2006	1 611,67	1 976,08	3 084,20	1 887,91	1 126,79
	2007	2 012,10	2 445,10	3 950,23	2 461,36	1 374,82
	2008	2 892,84	3 447,28	7 240,68	3 378,53	2 022,97
		відсотки				
Середньомісячні сукупні ресурси у розрахунку на одне домогосподарство	2006	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2007	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	2008	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Оплата праці	2006	48,4	72,5	15,8	17,3	14,1
	2007	50,6	74,6	16,2	16,8	13,9
	2008	49,4	73,0	9,5	15,5	14,1
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	2006	4,6	0,9	66,7	26,1	0,9
	2007	5,2	1,0	67,1	33,5	1,0
	2008	5,3	1,1	51,9	33,3	0,9
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	2006	3,8	1,6	0,8	20,0	3,1
	2007	3,6	1,5	0,3	18,3	3,0
	2008	3,3	1,4	0,5	17,4	2,7
Пенсії, стипендії, допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	2006	23,7	9,6	4,6	10,9	56,1
	2007	23,0	9,6	4,2	10,9	56,4
	2008	23,1	9,8	4,5	9,8	57,1
Грошова допомога від родичів та ін. осіб	2006	7,1	5,2	2,8	5,3	11,6
	2007	6,6	4,5	3,1	4,7	11,9
	2008	6,8	4,9	1,2	7,6	11,1
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	2006	5,4	3,4	2,5	12,9	7,1
	2007	4,8	3,0	1,5	10,7	6,3
	2008	4,0	2,7	0,8	8,7	5,5
Інші негрошові надходження	2006	2,8	2,3	1,6	1,7	4,0
	2007	2,6	2,1	1,4	1,4	4,3
	2008	2,2	1,9	1,1	1,2	3,5
Використання заощаджень, позики, повернені домогосп-ву борги	2006	4,2	4,5	5,2	5,8	3,1
	2007	3,6	3,7	6,2	3,7	3,2
	2008	5,9	5,2	30,5	6,5	5,1
Кільк. дом. (тисяч)	2006	17 417,5	8 252,9	167,3	1 456,4	7 540,9
	2007	17 341,1	8 569,8	124,7	1 434,0	7 212,6
	2008	17 199,0	8 619,9	158,5	1 369,8	7 050,8
Сер. розм. дом. (осіб)	2006	2,60	3,06	3,32	3,18	1,98
	2007	2,60	3,05	3,28	3,20	1,93
	2008	2,60	3,03	2,90	3,19	1,95

Джерело: Збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» (за 2006–2008 рр.), Державний комітет статистики України

ТАБЛИЦЯ А.5
РОЗПОДІЛ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЗА РІВНЕМ СЕРЕДНЬОДУШОВИХ СУКУПНИХ ВИТРАТ, 2005–2006 РР.

Із середньодушовими сукупними витратами у місяць (грн.)	Всі домогосподарства		у тому числі, які проживають			
			у містах		у сільській місцевості	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
	відсотки					
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
до 180,0	5,9	3,1	4,3	1,9	9,0	5,6
180,1–240,0	10,4	6,5	8,7	5,2	13,8	9,0
240,1–300,0	12,9	10,1	11,4	7,9	16,1	14,4
300,1–360,0	13,3	10,5	12,9	9,6	14,1	12,3
360,1–420,0	12,2	11,6	12,5	11,1	11,8	13,0
420,1–480,0	9,4	10,1	9,8	9,9	8,7	10,3
480,1–540,0	8,1	9,7	8,6	10,7	6,9	7,7
540,1–600,0	6,3	7,1	6,8	7,6	5,4	6,1
600,1–660,0	4,4	6,2	4,8	7,0	3,4	4,7
660,1–720,0	3,5	4,9	4,1	5,2	2,3	4,4
понад 720,0	13,6	20,2	16,1	23,9	8,5	12,5
Кумулятивна частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими (грн.)	Всі домогосподарства		у тому числі, які проживають			
			у містах		у сільській місцевості	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
	відсотки					
180	5,9	3,1	4,3	1,9	9,0	5,6
240	16,3	9,6	13,0	7,1	22,8	14,6
300	29,2	19,7	24,4	15,0	38,9	29
360	42,5	30,2	37,3	24,6	53,0	41,3
420	54,7	41,8	49,8	35,7	64,8	54,3
480	64,1	51,9	59,6	45,6	73,5	64,6
540	72,2	61,6	68,2	56,3	80,4	72,3
600	78,5	68,7	75,0	63,9	85,8	78,4
660	82,9	74,9	79,8	70,9	89,2	83,1
720	86,4	79,8	83,9	76,1	91,5	87,5

Джерело: Збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» (за 2005–2006 рр.), Державний комітет статистики України

ТАБЛИЦЯ А.6
ОСНОВНІ НАПРЯМИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, 2004–2009 РР. (ОСІБ)

	Число прибулих	Число вибулих	Сальдо міграції
Всі напрями міграції			
2004	789 379	796 994	-7 615
2005	763 222	758 639	4 583
2006	765 882	751 637	14 245
2007	758 292	741 454	16 838
2008	710 790	695 869	14 921
2009	642 819	629 372	13 447
у межах України			
2004	750 812	750 812	-
2005	723 642	723 642	-
2006	721 655	721 655	-
2007	711 785	711 785	-
2008	673 467	673 467	-
внутрішньорегіональна міграція			
2004	455 663	455 663	-
2005	439 269	439 269	-
2006	440 898	440 898	-
2007	435 844	435 844	-
2008	407 507	407 507	-
2009	367 104	367 104	-
міжрегіональна міграція			
2004	295 149	295 149	-
2005	284 373	284 373	-
2006	280 757	280 757	-
2007	275 941	275 941	-
2008	265 960	265 960	-
2009	242 798	242 798	-
Міждержавна міграція			
2004	38 567	46 182	-7 615
2005	39 580	34 997	4 583
2006	44 227	29 982	14 245
2007	46 507	29 669	16 838
2008	37 323	22 402	14 921
2009	32 917	19 470	13 447
країни СНД			
2004	32 583	28 865	3 718
2005	33 445	21 866	11 579
2006	33 972	21 270	12 702
2007	34 961	20 344	14 617
2008	29 593	14 770	14 823
інші країни			
2004	5 984	17 317	-11 333
2005	6 135	13 131	-6 996
2006	10 255	8 712	1 543
2007	11 546	9 325	2 221
2008	7 730	7 632	98

Джерело: "Статистичний щорічник України" (2004–2009 рр.), Державний комітет статистики України.

ТАБЛИЦЯ А.7
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ВИДАТКІВ СОЦІАЛЬНОГО БЮДЖЕТУ, 2004–2009 РР.

Видатки	2004	2005	2006	2007	2008	2009
I. Освіта	18 342 643,5	26 815 488,0	33 792 785,5	44 348 732,4	60 968 093,1	66 770 255,0
II. Охорона здоров'я	12 159 398,7	15 476 470,3	19 737 731,2	26 717 561,2	33 559 899,6	36 557 932,3
III. Соціальний захист та соціальне забезпечення (дані Зведеного бюджету)	19 494 524,7	40 110 836,9	41 535 836,3	48 639 956,8	74 312 960,7	78 769 940,9
Соціальний захист на випадок непрацездатності	628 016,9	798 248,1	1 359 075,1	2 356 445,3	3 155 437,1	3 239 303,1
Соціальний захист пенсіонерів	9 290 311,6	28 759 518,5	26 924 962,6	26 006 401,5	42 648 411,9	50 487 356,0
Соціальний захист ветеранів війни та праці	1 816 020,6	1 939 050,5	2 714 760,4	3 904 745,3	3 924 540,8	4 015 868,7
Соціальний захист сім'ї, дітей, молоді	1 971 843,2	3 310 697,9	5 172 462,6	8 795 674,8	11 576 930,0	14 992 791,1
Соціальний захист безробітних	0,0	544,1	145,8	100 015,5	9 547,7	7 912,3
Допомога у вирішенні житлового питання	2 262 865,1	1 757 270,0	1 758 471,0	2 643 630,3	2 262 212,3	1 272 626,6
Соціальний захист інших категорій населення	3 133 829,7	3 167 377,5	3 153 101,6	4 186 128,3	10 012 936,7	4 109 151,4
Дослідження і розробки у сфері соціального захисту	819,8	2 011,6	2 310,9	19 452,9	23 199,8	21 477,1
Інша діяльність у сфері соціального захисту	390 817,7	376 118,6	450 546,5	627 462,9	699 744,5	623 454,5
IV. Фонди соціального страхування	39 141 790,3	73 687 807,7	86 695 782,8	111 758 049,8	166 019 504,4	182 665 300,9
Пенсійний фонд України	31 762 354,3	64 064 900,0	74 007 500,0	77 176 284,8	117 128 204,7	165 729 300,0
Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	2 432 712,5	2 525 673,8	2 959 253,0	3 584 700,0	4 753 859,1	5 882 900,0
Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності	3 356 414,0	5 075 300,0	7 382 585,0	5 255 096,0	7 243 708,0	7 519 400,0
Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань	1 590 309,5	2 021 933,9	2 346 444,8	2 977 790,0	3 672 819,0	3 533 700,9
Всього	89 138 357,2	156 090 602,9	181 762 135,8	231 464 300,2	334 860 457,8	364 763 429,1

Використані джерела

International Labour Organization (ILO), 2009, “Recovering from the crisis: A Global Jobs Pact”.

ILO, 2010, “Policy Brief - Promoting Employment Recovery While Meeting Fiscal Goals”.

ILO, 2010 (forthcoming), “World Social Security Report 2010 - Providing coverage in the times of crisis and beyond”.

ILO, 2010, “World of Work Report 2010: From One Crisis to the Next?”.

ILO, 2009, “World of Work Report 2009: The Global Jobs Crisis and Beyond”.

ILO, 2000, “Social Budget Model of Ukraine - Report of the Working Group”.

Robert Kyloh, 2009, “The economic crisis in Eastern Europe: The case of the Ukraine” (5 October 2009, ILO Global Job Crisis Observatory).

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2009, “Pensions at a Glance 2009: Retirement-income systems in OECD countries”.

Joseph Stiglitz, 2009, “The global crisis, social protection and jobs”, International Labour Review, Vol. 148 (2009), No. 1–2.

